T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

TOPLUMSAL UYUM VE DİN:
Erzincan Üzümlü'de Yaşayan Ahıskalılar Örneği

RUKİYE ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. AHMET KOYUNCU

KONYA-2020

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

KONYA

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rukiye Şimşek
	Numarası	18810301030
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Koyuncu
	Tezin Adı	Toplumsal Uyum ve Din: Erzincan Üzümlü'de Yaşayan Ahıskalılar Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Toplumsal Uyum ve Din başlıklı bu çalışma 23.01.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ahmet Koyuncu	[signature]
2	Doç. Dr.	Müşerref Yardım	[signature]
3	Dr. Öğrt. Üy.	İbrahim Nacak	[signature]

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rukiye Şimşek	
	Numarası	18810301030	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji ABD Sosyoloji Bilim Dalı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*
		Doktora	
	Tezin Adı	TOPLUMSAL UYUM VE DİN: Erzincan Üzümlü'de Yaşayan Ahıskalılar Örneği	

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Rukiye Şimşek

ÖZET

Çalışmada "Toplumsal Uyum ve Din: Erzincan Üzümlü'de Yaşayan Ahıskalılar Örneği" ile ele alınmaktadır. Toplumsal uyuma önemli bir katkısı bulunan dinin, toplumun bireyler arasındaki etkisi, Erzincan Üzümlü'ye göç sonrası gelmiş olan Ahıskalılar ve yerli halk arasındaki bütünleştirici rolü incelenmektedir. Toplumsal uyum ve bütünleşme bir milletin her mensubunda, toplumsal sistemde bulunmaktadır. Bu birlik ve beraberliği sağlayan ise toplumdaki ortak sorunlara karşı bireylerin ortak tavır almasını, ortak davranışlar sergilemesini sağlayan bireyler arası bağlılıktır. Din ve dine dayalı olan ahlak sistemi, toplumsal bütünleşmede önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlam da çalışmada Erzincan Üzümlü'ye göçle gelmiş olan Ahıskalıların, yerli halkla uyum sürecinde yaşam sürmelerinde din kurumunun rolü nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Uyum, Ahıskalılar, Din, Din Eğitimi, Göç

ABSTRACT

In this study, Social Cohesion and Religion; "An example Of People Living in Erzincan Üzümlü" between the individuals and the integrative role of Ahıskalis who came to Erzincan Üzümlü after immigration and native people is examined. Social cohesion and integration is present in the social system of every member of a nation. It is the interdependence that enables individuals to take a common attitude towards common problems in society and to exhibit common behaviors. The religion and moral system, which is based on religion, plays an important role in social integration. In this study, the role of the religious institution in the survival of Ahıskalis who came to Erzincan Üzümlü with the indigenous people is examined by using qualitative research methods.

Keywords: Social cohesion, Ahiskalis, Religion, Religious Education, Migration

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
TOPLUMSAL UYUM VE DİN

İKİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AHISKALILAR VE BULGULARIN ANALİZİ

KISALTMALAR LİSTESİ

Ahıs. Öğr. Ahıskalı Kurs Öğrencisi

Akt. Aktaran

DATÜB Dünya Ahıskalılar Birliği

DİB Diyanet İşleri Başkanlığı

Kur. Öğr. Kur'an Kursu Hocası

s. Sayfa

ss. Sayfa sayısı

TOKİ Toplu Konut İdaresi

Vd. Ve diğerleri

Yer. Öğr. Yerli Halktan Kurs Öğrencisi

ÖNSÖZ

Göç değişen zamanların değişmeyen bir olgusu olmuştur. Göç olgusunun sosyo-kültürel hayata önemli oranda etkisi olan din açısından incelenmesinin sosyolojik yönün de olduğu bir gerçektir. İnsanların farklı amaçlarla bir yerden bir yere göç etmesiyle ortaya çıkan yeni toplumsal ilişkiler, yeni siyasi ve iktisadi ilişkiler, yeni toplumsal örüntüler, göçmenin dini mensubiyetine dayalı kültürel etkileşim çerçevesinde yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışma, göçe bakışı insan odaklı bakışa çevirmek istemektedir. Tüm yönleri ile "insanın göçü" nü merkeze alan bir bakış açısı ile yapılacak araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

İnsanların var oluşundan beri din kurumu toplumsal yaşamın önemli parçaları arasında görülmektedir. Din, insanların sürekli olarak kendini geliştirmesinde, olgunlaştırmasında yaratılış amacına uygun bir kılavuz işlevi görmektedir. Bu açıdan ele alındığında dinin bireysel yönü kadar toplumsal yönü de olduğu ifade edilebilir. Muhakkak ki toplumsal yönü ile din, göçü ve göçmeni de etkilemektedir.

Bu bağlamda çalışmada Erzincan'ın Üzümlü ilçesine yerleştirilen Ahıskalılar ve yerli halkın birlikte din eğitimi aldıkları Kur'an kursları çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Din birliği olan bu Türk soylu Ahıska Türkleri ve yerli iki halkın Kur'an kurslarında aldıkları din eğitiminin sosyo-kültürel hayata katkısı, toplumsal bütünleşmede bir uyum modeli oluşturacağı belirlenen parametreler ışığında incelenmiştir.

Hazırladığım bu tez çalışmasının her aşamasında bana yardımcı olan ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ahmet Koyuncu'ya, tezim için uzun süre içlerinde olduğum Kur'an kurslarında bulunan Ahıskalılara, yerli öğrencilere, kurs hocalarına, tezin tüm aşamalarında benden ilgi ve yardımlarını eksik etmeyen çok kıymetli geniş ailemin anne ve babam başta olmak üzere her bir üyesine, maddi manevi tüm katkıları için değerli kuzenim Abdulkadir Meydan'a yüksek lisans öğrenciliğimin her kademesinde birlikte olduğum, zamanından çaldığım, cennetim, kızım Zeyneb Betül'e sonsuz teşekkür ederim.

Rukiye Şimşek

Erzincan 2020

GİRİŞ

Din, âdemoğlunun kadim tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bağlamda, din kurumu toplumsal yaşamın önemli yapı taşlarından biridir.

Din toplum yaşamında sosyo-kültürel bütünleşmeyi sağlama noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca dinin toplumsal kontrol, toplumlara zihniyet kazandırılması, toplumda bütünleşmenin sağlanması, toplumun yeniden yapılandırılması gibi toplumsal işlevleri de bulunmaktadır. Toplumsal ve sosyal bütünleşmeye yaptığı katkı nedeniyle dinin önemi yadsınamaz. Sosyo-kültürel bütünleşme, toplumsal bir sistemin unsurlarında ya da bir ulusun mensuplarında bulunan, birlik ve bütünlüğün temininde etkili olan, ortak sorunlarda ortak davranışlar ve tutumların gösterilmesinde etkili olan karşılıklı bağlılıktır. Toplumsal bütünleşme kapsamında din ve dine dayalı olan sosyal ahlaki sistemin önemli bir yeri bulunmaktadır (Sezen, 1990, s. 47). Başka bir ifade ile, din bireysel ve toplumsal yönü bulunan bir yapıdır. Toplum kültürü ve yaşam şeklini nesillere aktarma görevi ise eğitim kurumları aracılığıyla yerine getirilmektedir. Eğitim aracılığıyla toplumsal kültürün parçası olan dini kültürel unsurlar da nesillere aktarılmaktadır. Din eğitimi aracılığıyla nesillere hem bilgi verme hem de bilinçlendirme, toplumsal uyum hususunda bütünleştirme gibi önemli aktarımlar yapılabilmektedir (Bilgin, 1998, s. 31). Hemen her toplumda dini inanç sosyal bir olgudur. Ancak dini inancın derecesi her toplumda dönemsel olarak farklılaşmaktadır.

Göç ise değişen zamanların değişmeyen bir olgusu olmuştur. İnsanların farklı amaçlarla bir yerden bir yere göç etmesiyle ortaya çıkan yeni toplumsal ilişkiler, yeni siyasi ve iktisadi ilişkiler, yeni toplumsal örüntüler, göçmenin dini mensubiyetine dayalı kültürel etkileşim çerçevesinde yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır. Göçü ve göçmeni kabul etmek, insan olarak yaşayabilecek bir olanak sunmak lütuf değil ödevdir. Bu ödev hem ahlaki hem de hukuki bir ödevdir. Ancak göçü algılayışın, adaletin ve ayrımcılığın dili evrenseldir. Günümüzde göçe külfet temelli bakıldığından bu ödevler göçmenlere lütuf olarak sunulmaktadır. Ulus devletler bile göç politikalarını insan odaklı değil "güvenlik" odaklı olarak şekillendirmekte, ülkelerinin etraflarına "güvenlik" için duvarlar örmektedirler. Kültürel farklılıkların, kültürel zenginliğe dönüştürülmesi yerine, ülke yöneticileri ve medyanın ayrımcı dili sayesinde, karşılıklı çatışma ortamları

tetiklenerek, insanların algıları kötü yönde yönetilmekte bu kültürel zenginlik fırsatları kaçırılmaktadır.

İnsanların çoğunlukla zorunlu sebeplerden dolayı göç etmesi, sadece mekânsal anlamda etkilenmemiştir. Aynı zamanda göç edenlerin yaşamlarında sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik ve dini yaşam tarzlarında da farklı derecelerde etkilenmeleri de ortaya çıkarmaktadır. Göç edenler ayrılmış oldukları yerin sosyo-kültürel yapısı ile geldikleri yerin özelliklerini harmanlayarak yeni bir sosyo-kültürel yaşam oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Göçle gelen insanların, geldikleri bölgede toplumsal uyum açısından din ya da dini inançlardan bütünleştirici olarak hangi boyutlarda etkilendiği her dönem araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Sezen, 1993, s. 105). Yeni yaşamlarında insanoğlunun var oluşundan itibaren her zaman bir arada olduğu "din" olgusu uyum sürecinde önemli bir etken olmaktadır. Din algısı bireylerde ve toplumlarda dönemsel ve zaman olarak farklılık arz etmektedir. Din, toplumsal uyum sürecinin her aşamasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Yapılan literatür taramasında daha çok insanları göçe iten nedenler üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak göçün insanları başkalaştırıcı, toplumları dönüştürücü bir etkisinin olduğu gözden kaçırılmaktadır. Göç araştırmalarında gözden kaçırılan bu hususlardan olan göçün toplumsal bağlamının da ele alınması gerekmektedir.

Araştırmanın önemi öncelikle ihmal edilen din ve göç ilişkisinin toplumsal bağlamındaki etkisinin konu edecek olmasıdır. Ancak uyum sürecinde çok etken bir rolü olan dinin Türkiye'de yapılan çalışmalarda seküler olarak göz ardı edilmekte olduğu gözlemlenmektedir. Bu konuya ilişkin yapılan literatür taramasında toplumsal uyum süreçlerinde dine verilen önemin yeterli olmadığı görülmektedir. Literatürdeki bu boşluğun doldurulabilmesi açısından bu araştırmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın problemini göç edilen toplumla ortak dine sahip olma ile topluma uyum arasında olumlu, kolay bir ilişki vardır, aynı dine mensup göçmen iki grup arasında ki uyumun, aynı dine mensup olamayan diğer göçmenlere oranlara daha hızlı olacaktır varsayımları oluşturmaktadır.

Göç alan toplumlarda, toplumsal uyum sürecinde sadece göçmenlerden uyum beklemek yeterli değildir. Ev sahibi olan toplumun da göçmenlere karşı öğrenmesi ve yapması gerekenlerin olduğu, toplumsal uyum sürecinin her iki tarafı kapsayan bir süreç olarak görülmesi gerekmektedir. Özellikle aynı etnisite ve aynı dine aidiyet duyan göçmen ve yerli halkın, toplumsal bütünleşme ve uyum için din kardeşliği bağlarının güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmada Kur'an kurslarında bir arada bulunularak din kardeşliği temelinde yakalanılan uyumun, aynı dine mensup diğer göçmen gruplar açısından örnek oluşturarak, dinin toplumsal uyumdaki rolünü ortaya koymakta ve bu alana katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

Çalışma, temel olarak Erzincan Üzümlü'de yaşayan Ahıska Türklerine odaklanmaktadır. Ahıska Türklerinin 2014 yılındaki göçlerini, dini kabuller çerçevesinde hâkim kültürel değerlere uyum üzerinden ele almaya çalışmaktadır. Bunu ele alırken din öğeleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Kur'an kursunda bulunarak mekanın ruhundan etkilenen yerel halkın ve Ahıskalıların, etkileşimlerindeki dinin rolünün, toplumsal uyuma katkısını, gözlem ve mülakat yöntemlerinden elde edilen verileri, söylem analizi ile analitik bir çözümleme yapmayı hedeflemektedir. Toplumsal uyum açısından din birliğinin yerel halkı ve göçle gelen insanların davranışlarını nasıl etkilediğini Erzincan Üzümlü örneği ile ele alıp, ortaya konulan varsayımları, veri analizleri ile destekleyerek savunmaya çalışacaktır.

Çalışma da dini faaliyetlerin ifa edildikleri ortak yaşam alanlarında bulunma sırasında; camide bulunma, teravih namazı, Cuma namazı, namaz kılmak, mevlit merasimleri, cenaze törenleri, bayram günleri, düğün törenleri gibi fırsatların nasıl değerlendirildiği araştırılmaktadır. Dini aidiyetlerini ifa ettikleri yaşam alanlarından olan Kur'an kurslarında alınan din eğitiminin, arkadaşlık, komşuluk, sosyal yaşam gibi diğer zamanlardaki faaliyetlerin toplumsal uyum sorunlarının azaltılmasına ne kadar ve nasıl neden olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Araştırmada göçmenlerin dini eğitim alabilmesi, yerel halkla iç içe yaşam sürerken birlikte yapabildikleri dini aktivitelerinin incelenmesi, sosyo-kültürel uyumsuzlukları gibi problemlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konulması da amaçlanmaktadır.

Çalışma Ahıska Türkü kadınları ile yerli halktan kadın öğrencilerin birlikte din eğitimi aldıkları Kur'an kurslarında yapılmaktadır. Din birliği ve din eğitiminin birlikte alınıyor olmasının toplumsal uyuma katkısı ve sosyal sermayeye etkisi incelenmek istendiğinden Castles'ın kültürel ve sosyal uyum göstergeleri temel alınmaktadır(Castles vd, 2000). Bu bağlamda Kur'an kurslarında referans alınan parametreler ışığında, uyumun oluşumunu, uyum sağlandı ise sosyal hayattaki problemlerini çözmedeki faydalarını, araştırmayı ve betimlemeyi hedeflemektedir. Bu tez; amacı, varsayımları, veri analizleri ışığındaki bulguları ve önerileri ile toplumsal uyum çalışmalarında dine daha merkezi yer verilmesini önermektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde literatür taraması yapılarak din, toplumsal uyum ve göç ile ilgili kuramsal çerçeve ortaya konulmaktadır. Toplumsal uyum kavramı, toplumsal uyum ile din ve göç ilişkisi hakkında yapılan çalışmalar aktarılmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümde araştırmanın modeli, evreni, verilerin toplanması, bulgulara ulaşmakta kullanılan yöntemlerin neler olduğu açıklanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Ahıskalıların kısaca tarihsel süreçleri, Ahıskalıların Türkiye'ye göçleri, Üzümlü'de yaşayan Ahıskalıların ve yerli halkın yaşam tarzları, ve din algılarına dair bilgilere yer verilmektedir. Bu bilgilerin ardından araştırmanın konusunu teşkil eden "Toplumsal Uyum ve Din" araştırmasının saha çalışmasından elde edilen veriler analiz edilmektedir. Kur'an kurslarında din eğitimi verilen dönemde, yapılan mülakatlardan alınan bilgiler, söylemlere yansıyan noktalar incelenmektedir. Din birliğinin yanı sıra din eğitimini birlikte alırken aynı mekanda bulunmanın, bu din birliliği ile yakalanan kardeşlik ruhunun sosyo kültürel yaşama aktarılmasının, toplumsal bütünleşmeye, yeni bir uyum modeline zemin oluşturabileceği hususu, gözlem ve mülakat tekniği ile incelenmektedir. Elde edilen bulgular söylem analizi ile çözümlenerek analitik bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL UYUM VE DİN

1.1.Toplumsal Uyum Nedir?

Toplumsal uyum araştırmalarda ifade edildiği şekilde toplumdaki her kesimi kapsamaktadır. Toplumsal uyumda, göç gibi tek taraflı bir olgu değil, en az iki tarafı olan dinamik bir süreçtir. İlgilileri tarafından özenle takip edilmesi, yönlendirilmesi, toplumsal uyumun kolay ve hızlı sağlanması gereken bir süreçtir. Bu uyumun ve harmoninin sağlanması ise, toplumun tüm kesimlerinin içinde bulunduğu herkesin görevidir.

Toplumsal uyum, ortak aklı hedeflemek, sosyal ilişkiler ve ait olma hissi olarak üç temel boyutta açıklanabilir. Bu bağlamda toplumsal uyumu içeriğinden ziyade yaşam kalitesi, eşitlik-eşitsizlik ve paylaşılan değerler şeklinde sonuçları ile ifade etmek uygundur (Schiefer, vd, 2017, s. 581). Uyum, farklı anlamları olan bir kelimedir. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre; uyum, bir bütünün parçaları olan toplumsal çevre, ahenk, uygunluk ya da bir duruma uyma, intibak, uyum sağlama, entegrasyon, şeklinde tanımlanmaktadır. Uyum uluslararası göç terimleri sözlüğünde de kişilerin bir sürece ya da gruba dahil olması ya da bir parçası olması, şeklinde tanımlanır. Uyum, Heckman'a (2000) göre, mevcut sosyal yapılarla yeni bir toplumsal grubun topluma kazandırılmaları, bunun yanı sıra süreç içinde ne şekilde, nasıl var olan grubun yasal ve kültürel ilişkilerinin, sosyo-ekonomik ilişkilerinin içine dahil edilmesidir. Uyum, Karpat tarafından ise göçmenlerin farklı bir kültür içine yerleşmesi, bağdaşması, ancak kendi kültür özelliklerini belirli şekilde korumasına zemin hazırlayan kavram şeklinde tanımlanmaktadır (Akt: Fidan, 2016, ss,3-5). Uyum, bireyin çevresi ile içerisinde yaşadığı toplumla/toplulukla arasında sürtüşme, kavga ve çatışmaların olumlu dış ve iç tepkilerle dengeye dönüşme yetisidir (Tomanbay, 1999, s. 284).

Bireyin uyumlu olması, karşılaştığı sorunlarla doğrudan mücadele edebilmesi, önüne çıkan engelleri hoşgörü içinde kabullenmesi, hedefe ulaşabilmek amacıyla akla uygun yollara başvurması, başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olması, arkadaşlığından

hoşlanması anlamına gelmektedir. Uyum davranışları bireye haz verir, verimli olmaya sevk eder, kendini değerli bulmasına, başarılı olmasına destek olur. Uyumsuz olduğunda sorunlarına çözüm üretemez, başarısız ve derin düş kırıklıkları yaşar, çatışmalara girer (Başaran, 1991, s. 201-202). Bireylerin yaşadıkları toplumu değiştirmeleri halinde, yeni toplumdaki kurumsal rol ve beklentilere karşılık vermesi zora girer, sosyal değişim olduğunda, kişilik tiplerinde uyum olsa bile bireylerde bazı huzursuzluklar ortaya çıkar (Levinson, 1969; Akt.: Azmaz, 1995, s. 6).

İnsanlar içinde yer aldıkları toplumun özelliklerinden etkilenerek davranışlarını şekillendirirler. Toplumun gelenek ve göreneklerini, kültürünü, değer yargılarını benimser ve toplumun kültürüne göre kendi davranışlarını düzenlemeye ihtiyaç duyarlar. Bu şekilde sosyal iletişim ve etkileşim de artar (Karaoğlu, 2007, s. 5). Birey toplumsallaşma sürecinde içinde yer aldığı toplumun kültürel değerlerini kazanır ve içinde bulunduğu topluma uyum gösterir (Aytaç, 2004, ss. 18-21).

Toplumsallaşma sürecinde toplumun parçası olan bireye, toplum gelenekler, toplumsal kurallar, inanç sistemleri gibi kendine ait öz değerlerin aktarımını yaparak, belli, istenen davranış şeklinin doğmasını sağlamaya çalışır. Buna göre toplumun beklentilerine uygun davranışlar sergileyen bireyler uyumlu kabul edilirler. Bunun sonucunda toplumun onayladığı, kabul ettiği davranış ve tutumlara uymayan bireyler toplum tarafından yaptırıma maruz bırakılmakta ya da reddedilmektedir. Bunlar uyumsuz davranışlar şeklinde nitelendirilirler. Tarihin her döneminde çeşitli sebeplerle göç eden milletler ya da toplumlar, göç ederek gittikleri yerlerde yaşamlarını idame ettirebilmek amacıyla yeni toplumla bütünleşmiş (entegre) ya da asimilasyona (kültürel özümseme) uğramışlardır (Fidan, 2016, s. 4). Bu bağlamda göçmenlerin bulundukları toplumla ilişkileri, ilişkinin toplumla uyum ile bağlantısı incelenmelidir. Göçmenler ve toplumsal uyum ele alındığında, göç sürecindeki kültürleşme kavramının önemi ihmal edilmemelidir. Farklı kültürlere sahip olan grupların temasında, grupların biri ya da ikisinin kültürlerinde oluşan değişimler bir çeşit kültürleşmeyi ifade etmektedir (Çakırer, vd, 2015, s. 46).

Göçler her zaman göç edeni, göç edilen yerdeki toplumları ve bu iki grup arasındaki uyumu zorlaştırmaktadır. Göç eden toplumsal gruplara bakıldığında, toplumsal uyumda din faktörünün her zaman gruplar arasında toplumsal kabule veya ötekileştirmeye sebep olduğu görülmektedir. Göç eden gruplar, göç ettikleri yerde toplumsal bir inşa sürecine girerler. Her ne kadar bu toplumsal inşa süreci içerisinde yerel halkla ilişki kursalar da aslında son tahlilde aradıkları şey anlam ve aidiyettir. Bu inşa sürecinde aranan anlamı ve aidiyeti sadece fiziksel çevreyle ve fiziksel mekanla ilişkilendiremeyiz. Göçmenlerin anlam arayışı, ontolojik bağlarının olduğu aidiyetini duydukları dinde saklıdır. İnsanın anlam arayışı itibarı ile ulaştığı, aidiyetini duyduğu dinin, din kardeşliği faktörü kabulü kolaylaştırıcı uyumu hızlandırıcı bir etkiye sebep olmaktadır. Bu da göçmenlerin kimlik oluşturma ve toplumsal inşa süreçlerinde belirleyici bir takım etkiler yaparak aidiyet duymalarına, toplumsal kabule, uyumun kolaylaşmasına sebep olmaktadır.

Erzincan'a göç eden Ahıska Türkleri bağlamına gelince, müslüman olmaları sebebi ile göç ettikleri diğer yerlerde bulamadıkları anlamı Üzümlü'de bulduklarını ifade etmektedirler. Aynı zamanda Türk soylu olmaları nedeni ile de yerel kültüre aidiyetleri, kendi aralarında tüm zorluklara rağmen kendilerine ait öz değerlerinin aktarımını yapmaları, yerel halkla ilişkileri, diğer göçmen gruplarına göre uyumlarını kolaylaştırdığı ve daha da hızlandırdığı görülmektedir. Bu bağlamda dinin toplumsal uyumdaki rolünün önemi ortaya çıkmaktadır.

1.1.1. Toplumsal Uyumun Boyutları

Göç olgusu beraberinde sosyal değişim ve toplumsal uyumu gündeme getirmektedir. Göç edenler yanında göç alanların da bazı sorunları ortaya çıkmaktadır. Yaşantıları farklı olan, dini ve kültürel değerleri farklı olan kişilerin birlikte yaşam sürmeye başlamasıyla zorluklar da yaşanmaya başlar. Her iki taraf için etkileşim değişimi, de zorunlu hale getirmektedir. Toplumsal uyumun sağlanması için tarafların uyum parametreleri açısından zorluk yaşamaması için çaba gösterilmelidir (Fidan, 2016, s.11). Toplumda yaşanan eşitsizlikler beraberinde ayrımcılığı da getirmektedir. Toplumda göçmenlere yönelik eşitsizlik uyumu zora sokarken, temel hak ve özgürlüklerinin

kısıtlanmasına da neden olmaktadır. Ayrımcılık başta eğitim olmak üzere, ekonomik, sağlık, istihdam, beslenme, sosyal hizmet olmak üzere her alanda etkisini göstermektedir (Adıgüzel, 2016, s.172).

Toplumsal uyum ise tüm boyutları ile ele alınması gereken zorunlu bir olgudur. Uyumun ekonomik ve hukuki boyutuna odaklanmış bir yaklaşım, bunun insani boyutunu yeteri kadar dikkate almadığı zaman, göçmenlerin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik boyutlarda sıkıntılar yaşamaları söz konusu olabilir. Sosyal bir varlık olarak görülen insan kabulünden yola çıkarak, göçmenlerin toplumsal uyum sağlayamadığında kendi sosyal kimlikleri açısından bireysel seviyede sorunlar yaşayabildikleri, kendi kültürlerine aidiyetlerini yerleşmiş oldukları toplumun kültüründen fazla benimsemek durumunda kaldıkları görülmektedir (Şahin, 2010, s. 115). Toplumsal uyumun daha iyi anlaşılması açısından karmaşık ve zor bir süreç olduğunun kabul edilmesi, tüm boyutları ile ele alınması gerekmektedir. Toplumsal uyumun dört boyutu bulunduğunu ifade eden çalışmalar bu boyutların kültürel, sosyo-ekonomik, hukuki ve politik, göç alan toplumun göçmenlere karşı tutumu şeklinde belirtmişlerdir (Entzinger ve Biezeveld, 2013, s. 5). Uyumun bu farklı boyutlarının açıklanması ve ölçümü çok kolay değildir. Ancak uyumun teknik ve kültürel olarak iki yönlü ilerlemesi gereken süreç olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2016, s.185).

Bu noktada, göçlerden sonra toplumsal uyum için çok yönlü paydaşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel yönetimlerin, göçmenlerin, yerli halkın, sivil toplum kuruluşlarının, tüm kademedeki okullar gibi çok farklı ve çeşitli, kurum ve kuruluşların desteği ile toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında çok önemli adımlar atılmış olunacaktır. Yerli halkın toplumun çeşitliliğe uyum sağlama kabiliyetine yönelik algılarının açılması, kültürel çeşitliliği ve bu kültürler arası etkileşimi artıracak faaliyetler yapılması, okul müfredatlarında çeşitliliğe yer veren konulara ağırlık verilmesi, eğitim olanaklarını fırsata çevirecek projeler üretilmesi gibi tüm kesimlerin katılımlarını sağlayacak programlar yapılması, toplumsal uyum ve bütünleşme açısından hayati önem taşımaktadır. Din kardeşi ve dini yaşamaya hasret kalmış bir milletin kendini kültürel ve dini olarak ait hissettiği topraklara göç etmesi ve bu bağlamda Kur’an kurslarındaki dine dayalı kardeşlik ilişkisi, kursa devam etmeleri de uyum açısından önemli bir yere sahip

olmaktadır. Buda toplumsal uyum bağlamında dinin önemini ortaya çıkarmakta, din kurumu da üzerine düşen bu görevi İslam dinin barış ve kardeşlik vurgusunu kazandırmaya çalışmakla yerine getirmektedir. Kardeşlik ve komşuluk hukukunu temel alan sohbetler, dualar, hediyeleşmeler, piknikler düzenlemekte toplumsal bütünleşmeye katkı sunmaktadır. Bunların dışında çalışmaya konu olan Erzincan'a yerleştirilen Ahıska Türkleri, Türk soylu oldukları için verilen vatandaşlık sebebi ile sorunlu göç alanlarından olan eğitim, iskân ve sosyal hizmete ulaşmada ayrımcılık ve sıkıntı yaşamamaktadırlar.

1.1.1.1. Eğitim

Pek çok çalışmada toplumsal uyum açısından eğitimin önemi ele alınmıştır. Toplumun bir arada olmasını sağlayan toplumsal uyumun bir yapışkan olduğunu belirten Kantzara, eğitim için de toplumsal yapının temelini sağlamlaştıran çimento nitelemesini yapmaktadır. Eğitimin toplumsal uyuma yaptığı farklı katkılar bulunmaktadır. Bu katkılardan birini Heyneman ise eğitimin her vatandaşa eşit olanak olarak sunulması sayesinde toplumsal uyuma katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Eğitimin sağladığı devlet kontrolü ayrıca gençlere tarih ve vatandaşlık hususunda ne öğretileceği hakkında toplumsal anlaşma sağlamış olması, sınıf ortamında da hoşgörülü bir ortam oluşturması da ayrı bir özelliktir (Heyneman, 2000, s. 177) diye ifade etmektedir. Eğitim bu işlevi neticesinde bireylerin iş gücüne katılması açısından gereken yetenekleri kazanmaları için destek olur, vatandaşların bağımsız bireyler olmasını sağlar. Kantzara ise, eğitime ulaşma olanaklarının geliştirilmesi sayesinde sosyal çatışmaların azaltılması ve kontrolünün mümkün olduğunu belirtmektedir. Ayrıca eğitim sayesinde kişilerin sosyal yaşama ve yapıların içine katılım mümkün olabilir. Gruplar açısından da sosyal pozisyonların korunması ya da iyileştirilmesi için bir fırsat haline gelir. Aynı zamanda eğitim, devlet açısından toplumun uzaktan idaresi, kontrolü için bir araçtır (Kantzara, 2011, ss, 39, 47) diye ekleme yaparak uyum konusunda eğitimin rolüne dikkat çekmektedir.

Göçmenlerin göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları en büyük problemlerden biri olan eğitim konusu her zaman göçün problemli konularından biri olmuştur. Bu bağlamda Ahıska tarihini araştıran çalışmalar ve Ahıska Türklerinin göç hikayelerinde de ifade etikleri bilgilerden elde edilen verilere göre Ahıskalılar da göç sürçleri boyunca bu

problemi yaşamışlardır. Ahıska Türkleri her ne kadar çok farklı toplumlara göç etmiş olsalar da kültürel ve dini değerlerin sürdürülmesinin yanında, yeni topluma uyum sağlama açısından hâkim dil öğrenimi ve sosyo- ekonomiye katkı sunma bakımından gayretli ve başarılı bir süreç sürdürdükleri görülmektedir. Aynı zamanda farklı dilleri edinmekle kalmamış, eğitim süreçlerine de dahil olmuş, göç ettikleri ülkelerin ekonomilerine katkı sunmuşlardır. Ancak özellikle her ulus-ötesi göç süreçlerinde yaşanan sıkıntıları da yaşayarak tecrübe etmişlerdir. Eğitime ulaşma imkanları eşit olarak verilmiş gibi gözükse de eğitim sonrası istihdamın eşit paylaşılmasına yansımamakta göçmenlerin önlerine engel olarak çıkmaktadır. İncelenen çalışmalardan ve Ahıskalıların da ifade doğrultusunda hiç bir Ahıska Türkünün, Türk ve Müslüman olduğu için eğitimini aldığı mesleği yapamadığı da gözlemlenmektedir. Burada bahsedilen eğitimdeki adaletsizlikler kişilerin sosyo-kültürel yaşama katılımlarını göç edilen ülkeye aidiyetlerini geciktirmekte ve zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu durum hâkim kültüre karşı farklı marjinal oluşumların ortaya çıkmasına, göçmenlerin bu grupların içine itilmesine, göçün yönetilmesini devletler tarafından güç hale getirmektedir. Bu durum ise devletlerin göç politikalarını daha çok güvenlik odaklı olarak geliştirerek devam ettirmelerine, göçe insan odaklı bakış açısını kaybetmelerine sebep olmaktadır.

Oysaki İslam, ırk, din, dil ve sınıf eşitsizliklerinin tümüne karşı olan bir dindir. Her bireyin yaratılıştan gelen haklarının yöneticiler tarafından, her zaman ve mekânda korunması ve temin edilmesi esasına dayanmaktadır. Tarih boyunca İslamiyet, eşitsizlikler karşısında göçü tavsiye etmiş, göçmenleri korumuş ensar-muhacir ilişkisi metaforunu ortaya koyarak her türlü eşitsizliğe karşı çözüm üretmiş ve yol göstermiştir. Üzümlü'deki Ahıska Türkleri ise bu dini referansların ışığında, Üzümlü'de eğitim ve din eğitimine ulaşmada zorluk çekmemekte, din, dil birliği ile hakim sosyo-kültürel yapıya, uyum ve aidiyette hızlı bir yol almaktadırlar. Bu bağlam da toplumsal bütünleşmede dinin uyum modeli oluşturmasını ortaya koymaktadırlar.

1.1.1.2. Din

İnsanla ile din arasındaki ilişki, geçmişten günümüze etkisini göstermiştir. İnsan yaratılışını merkeze alarak hareket edersek bu ilişkinin insanlık geleceğini de kapsayacağı sonucuna ulaşmamız güç olmayacaktır. İnsanın ferdi ve sosyal, özel ve kamusal

özellikleri bulunduğuna göre, insanla sıkı yakınlığı olan, daha doğrusu insanın hayatını yönlendirmek için var olan ve insanın mutluluğunu hedef edinen dinin de, doğal olarak insanla hem bireysel hem sosyal ve hem özel hem de kamusal yönleri itibariyle ilişkileri olacaktır. Diğer bir ifade ile din hakkında bu tespitler ışığında, dinin sadece ferdi değil aynı zamanda sosyal bir olgu olduğu sonucuna ulaşırız. Sosyal bir olgu özelliğine sahip olan din, sosyal yapıların istikrarlı ve dengeli olmasında da önemli rolleri üstlenmektedir. Bütünleşmiş bir sosyal yapının dengeli olmasında din fenomenin içeriği önemli bir işlev görmektedir.

İnsanların bir yerden arklı bir yere göçü, göçmen toplumların dini hayatını da etkiler. Bu etkileşim, ortamın şartları doğrultusunda olumlu veya olumsuz yönde seyredebilir. Örneğin göçmenler, karşılaştıkları yeni yerleşim birimindeki toplumu, inanç ve maneviyat açısından kendine yakın bulursa, bu göçmen toplumun dini hayatı açısından olumlu bir gelişmeye eğilimi ortaya çıkarabilir. Tersi bir durum, toplumun hem kültürel kodlarında hem de inanç hayatında ciddi bir sarsılmayı beraberinde getirebilir. Farklı toplumsal fonksiyonları bulunan dinin, toplum yaşamındaki en önemli işlevleri arasında toplumsal bütünleşme ve toplumsal uyumu sağlamada yaptığı katkılar bulunmaktadır (Berger, 1995, s. 432-433). Bunu doğaüstü bir inançlar sistemiyle, grup amaçları ile bunların üstünlüğüne açıklama getirerek yapar. İnananlarını ortak ayinler ile bir araya getirir ve ortak duyguları güçlendirir. Vicdanları sınırsız ceza ve ödüller sistemi ile kontrol eder, sosyal sapmaları engelleyerek bütünleşmeyi sağlar (Arslantürk, vd, 2001, s. 263). Bu bağlamda din, toplum açısından istikrar faktörü şeklinde değerlendirilmiş, toplumsal çözülmeyi sınırlandıran, toplumsal anonimi önleyen bir unsur olarak görülmektedir (Günay, 1998, s. 334). Toplumsal hayatta önemli yer tutan inançlar, sosyal yaşamla ilgili bir takım kurallar koyarak sosyal yapı üzerinde etkili olurlar. Hatta geleneksel toplumlarda ekonomik, siyasal ve sosyal kurumlar ile kültürel normların özünü, din oluştururdu. Klan, komşuluk ve millet gibi aile de dinin toplumda taşıyıcısıdır (Nirun vd, 1986, s. 102).

Dinin toplumsal bütünleşmeye (toplumsal uyum) yaptığı katkı da önemli işlevleri arasında yer almaktadır. Toplumsal bütünleşme, toplumsal sistemde unsurlar ya da ulusa mensup kişiler arasında var olup, birlik ve bütünlüğü sağlayan, ortak sorunlarda ortak

davranışlar ve tavırlar ortaya koymayı sağlayıcı karşılıklı bir bağlılıktır. Toplumsal uyumun, bütünleşmenin sağlanmasında, din ve ona bağlı ahlak sisteminin yeri önemli bir yer tutmaktadır (Sezen, 1990, s. 47). Aidiyet ve kimlik bir süreç içerisinde, göçmen bireylerin dini pratikleri ve katıldıkları ortak aktivitelerde ortaya çıkmakta ve sürdürülebilmektedir. Bu pratik ve edimler dinsel, politik ve sosyal temellidir. Benliğin ve sosyal çevrenin karmaşık etkileşimi ile hareketlilik içerisinde göçmenlerin eylemlerini şekillendirmekte ve kimliklerini oluşturmaktadır. Bu anlamda bu dini bağlar, ortak ibadetler, ortak mekân ve zaman geçirmelere bağlı olarak bireylerin eylemlerini şekillendirmektedir.

Kadim dini kaynaklara, kutsal kitaplara bakıldığında göçün ve bu göçün getirdiği toplumsal uyumun nasıl olması gerektiği, eylemlerin nasıl şekillendirilmesi gerektiği de görülmektedir. Bu kaynaklarda insanların bir yerden bir yere göçü farklı saiklerle gelişmekle birlikte daima gerçekleşmiş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta İslam kaynaklarına baktığımızda modernitenin algıladığı biçimiyle göç tasavvurunun dışında daha zenginleştirici iyileştirici bir imkan, göçün varlığından bereketli bir hareketlilik diye bahsedildiği görülmektedir. Kur'an'ı Kerim'de Haşr Suresi 9. ayette " *Onlardan önce yurt ve inanca sahip olanlar kendilerine göç edenleri severler. Ve verdiklerinden ötürü içlerinde bir burukluk duymazlar. Hatta kendileri ihtiyaç içinde bile olsalar onları kendilerinden önde tutarlar. Doğrusu nefislerinin bencilliğinden korunanlar kurtulanlardır*" diye bahsedilmektedir. Aslında bu ayet bize sadece göç olgusuna nasıl bakmamız gerektiğini söylememekte göçle gelen insanlarla birlikte nasıl uyumlu bir şekilde yaşayacağımız konusuna dair de bir perspektif sunmaktadır. "*Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile kendilerinden önde tutarlar göçmenleri*" bu onları nefislerinin bencilliğinden korunmak anlamına gelir. Toplumsal bütünleşme ve uyum konusunda tam da ihtiyaç duyduğumuz bu ilahi emirler, istikrar faktörü oluşturmakta, toplumsal çözülmeyi engellemekte, dinin uyuma katkısını dile getirmektedir.

Ortak dini kimlik, ortak ahlak sistemi oluşturmada bireyleri ve toplumları birbirine yakınlaştırır. Dinin bu toplumsal işlevi sayesinde aynı ibadet alanlarında bir arada olan, aynı kökenden gelen, benzer geleneklere sahip olan yerli halkın ve göçmenlerin bu özelliklerinin, toplum içerisindeki sosyal- kültürel uyumunu kolaylaştıran en önemli etkenlerden biri olduğunu göstermektedir.

1.1.1.3. Ekonomi

Tarihsel süreçlere baktığımızda göçlerin temel nedenlerinden birinin sosyo-ekonomik sebepler olduğunu görmekteyiz. Sosyo- ekonomik durumun göçlerin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılın uluslararası göç hareketlerine etki eden temel dinamikler, dünyanın yoksul bölgelerinde hüküm süren işsizlik ve yoksulluk gibi nedenlerden kaynaklanan göçmen arzı ile gelişmiş bölgelerdeki işgücü açığını karşılamaya dönük ekonomik temelli göçmen talebi olmuştur. (Canpolat, vd, 2012, s. 9). Göçmenler gittikleri ülkelerde iktisadi faaliyete katılarak yeni iş alanları açtıkları gibi, sahip oldukları yeteneklerin çeşitliliğiyle de o ülkeye katkıda bulunurlar.

Göçle başka bölgelere yerleşenlerin kalıcı olmaya başlamasıyla tüketici olmanın yanı sıra üretici konuma geçmesi söz konusudur. Ayrıca sosyal ihtiyaçlar da zaman içinde artmaya başlar. Kendilerine yapılan yardımların dışında, kendi parasını kazanmayı isteyenlerin iş kurma, çalışma gibi talepleri oluşmaya başlar. Ailelerin çocukların eğitimi ve sağlık gibi alanlarda ihtiyaçları olur. Ailelerin karşılaşabileceği en temel sorunlar arasında maddi imkansızlıklar ve geçim zorluğu yer almaktadır (Kariman, 2015, s. 41).

Göç sonrasında da yaşanan en önemli sorun ekonomik problemlere dayanmaktadır. Devletten gelen yardımların geçimleri için yetersiz kalması, çalışma izni ve vatandaşlık işlemlerinin gecikmesi, hayat pahalılığı göçten sonraki ciddi sorunlardır. Bu, toplumsal uyumun sağlanamamasına da neden olabilmektedir (Tunç, 2013, s. 10). Göçmenlerin yeni yerleşim yerlerinde kültürel ve ekonomik entegrasyonu hızlı bir şekilde yapılırsa, ortaya çıkabilecek olan psikolojik risk faktörleri de daha az etkili olacaktır (Tunç, 2013, ss. 36-37). Göç etmeden önce çalışıp üreten, aile ekonomisine katkıda bulunan kadınların göçle birlikte mesleki becerilerinin yeni ortamında bir getirisi olmadığından ekonomik olarak salt bir tüketici konumuna düştükleri görülmektedir. Göç sırasında beraberlerinde getirdikleri geçimlik kaynakların bir süre sonra tükenmesi, okulların denkliklerinin olmaması, erkeklerin vasıfsız işçi konumunda iş bulamamaları nedeniyle göçmen aileler ekonomik bunalım içine düşmektedirler.

Bundan dolayı göçmen kabulünden önce göçmenlerin yerleştirileceği bölgelerin sosyo-ekonomik durumları, göçün göçmenin üzerindeki sıkıntılarını hafifletecek düzeye

getirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda bu bölgelerin sosyo-ekonomik refah seviyesinin artırılması sadece göçün ve göçmenin yükünü hafifletmeyecek, ekonomik eşitsizliklere dayalı olarak ortaya çıkacak olan, karşılıklı kabulleri kolaylaştıracak risk faktörlerini ortadan kaldıracaktır. Ekonomik hayata dahil olmayı başaramayan ve bu anlamda ilişki ağları içinde bulunmayan göçmenlerin toplumsal uyumlarının daha sorunlu olduğu ve uyumun vakit aldığı gözlemlenmektedir.

Uyum sürecinin ekonomik boyutu açısından Ahıskalıların durumu değerlendirildiğinde, Ahıskalıların ekonomik uyumu tam olarak sağlayamadıkları ancak özellikle bir işe sahip olma, çalışma konusunda istekli oldukları görülmektedir. Devletçe sağlanan sosyal yardımlar konusunda memnuniyetlerini ifade ederken, yardımlarla kalıcı bir yaşam sürdüremeyeceklerinin farkında olduklarını, kendi ekonomik bağımsızlıkları için işgücü piyasasında, iyi koşullarda, güvenceli ve daimi çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Çalışma hayatına kabul edilme yönünde verilecek eğitimleri almaya da hazır olduklarını vurgulayarak, vatandaşlık almalarının bu konularda yaşadıkları sorunları ve ayrımcılığı ortadan kaldıracağı yönündeki beklentileri olduğu gözlemlenmektedir. Bu aşamada toplumsal uyumun sağlanması açısından ekonomik uyumunda sağlanması gerekmektedir. Bu sebepten dolayı Ahıskalılar Erzincan'da Üzümlü Kaymakamlığı tarafından kurdurulup yerli halka ve Ahıskalılara ortak şartlar dâhilinde işletmesi verilen seralar, ekonomik uyumun gerçekleştirilmesi için güzel ve önemli bir örnek olmaktadır. Ancak yerli ve Ahıskalıların ekonomik sıkıntılarını gidermekte yetersiz kaldığı görülmektedir.

1.1.1.4. Sosyo-kültürel Yapı

Dünyada toplum çeşitliliğinden yola çıkarak kültürü sınıflandırmaya çalıştığımızda toplumlar adedince çeşitli kültürlere rastlamamız kaçınılmazdır. Bu, kültürün her toplumun tanıtıcı veya ayırt edici bir özelliği olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal uyumda kültür önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle göçmen gruplar ele alındığında, giyim-kuşam, dil-şive, alışkanlıkların yapılışındaki farklılıklar gözle görünür bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda Sosyal uyum, sosyo-kültürel uyum olarak ifade edilmekte ve bireyin günlük yaşamındaki sosyal yetkinlik olarak değerlendirilmektedir (Bery, vd, 2006, s.306). Sosyal uyum bir anlamda bireyin toplumsallaşması demektir. Toplumsallaşma ise toplumsal ilişkiler sistemi kapsamında birey ve toplumun etkileşimin meydana getirdiği bir süreçtir. Sosyalleşme, bireyin toplumsal yaşamın içine katılma yönünü ve düzeyini belirlemede yardımcı olmaktadır (Cılga, 1989, s. 20).

Kültürleşme ise bireyin benimsediği, doğup büyüdüğü ve toplumsallaştığı kültüründen ayrılarak, farklı ve yeni bir kültüre girmesi olarak ifade edilmektedir. Kültürlenmenin varlığı devam ettikçe toplumsallaşma da devam eder. Yaşadığı çevrede insan toplumsal olgunluğa ulaşabilir ya da kültürlenme neticesinde farklı kültürleri tanıdığında, hoşgörü içinde olur, başkalarıyla kolay, sürekli ve sağlıklı bir iletişim kurabilir, toplum yapısına göre insanları ve olayları değerlendirebilir. Bir anlamda hoşgörülü, gerçekçi ve çok yönlü düşünme yetilerine sahip olur (Köknel, 1986, s. 397).

Farklı coğrafi yapı ve inanç değerleri nasıl ki bir kültür farklılığına sebep oluyorsa, aynı şekilde coğrafi yapı ve inanç değerlerinin aynı veya benzer olması da kültürel benzerliğe sebep olur. Ama kültürlerin benzeşmesi konusunda en etkili rolü oynayan olgu, din ve dil birliğidir. Yapılan literatür taramasından ve görüşme yapılan Ahıska Türklerinden elde edilen verilere göre Ahıska Türkleri göçe zorlandıkları her yerde hem kendi kültürel yapılarını korumuşlar hem de hâkim kültüre uyum sağlamışlardır. Göç ettikleri yerlerde çok çeşitli kültürel yapılarla karşılaşmış olsalar da bu yapıyı muhafaza etmeyi başarmışlar gelecek nesillere aktarmışlardır. Bu kültürel aktarımı kaybetmemelerinin sebebi, geleneksel Türk aile yapısına sahip olmaları ve bu yapıyı özenle devam ettirmeleri olmuştur. Özellikle soy ve din birliği olmayan ulusların içindeyken kültürel varlıklarını sürdürebilmeleri, kendilerini o toplumlardan farklı olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Kendi kültürel değerlerini kendi toplumlarının içinde yaşamaya çalışmışlardır. Bu sebeple göç ettikleri yerlerde kendi toplumlarının içine kapanmış kapalı toplum olarak yaşamış, sadece akraba evliliği yapmışlardır. Tarım, hayvancılık, beden işçiliği gibi işlerde çalışarak yabancı kültürlerde sosyo-ekonomik hayatta geçimlerini temin etmenin dışında sosyo-kültürel dokuya teslim olmayarak öz kültürlerinden uzaklaşmamışlardır.

Göç ettirildikleri diğer yerlerin aksine Türkiye'de Ahıskalılar ile yerli halklar arasındaki Türk soylu olmaları sebebiyle kültürel bir yakınlık ve din birliği vardır. Bu kültürel yakınlık ve din birliği göç ederek yerleştirildikleri yerlerdeki yeni insanlarla aynı inanç değerlerine sahip olmaları kültürel anlamda birçok yönüyle ortak bir alan ve olguda, uyum içerisinde yaşamalarına olanak sunmaktadır. Camilerde, mevlit merasimlerinde, düğünlerde, Kur'an kursu gibi yerlerde buluşmalarına vesile olmakta toplumsal bütünleşmenin hızlanmasına sebep olmaktadır. Din sosyal bir olgu olması sebebi ile insanları sosyalleştirici bir araçtır. Bu araç insanların göç ettikleri topluma aidiyet hissetmesini ve sosyo-kültürel yapıya uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.

1.2. Toplumsal Uyum ve Göç

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, her zaman dünya gündeminde yer almıştır. Tarih dönemlerindeki göçler, dünyanın günümüzdeki nüfus dağılımını, kültürel gelişimini ve ekonomik yapısını şekillendirmiştir (Yalçın, 2004, s. 12). Göç genel olarak; siyasi, ekonomik, bireysel ya da ekolojik nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa-orta-uzun vadeli geri dönüş ya da süreli yerleşim amacındaki toplumsal, coğrafik ve kültürel yer değişimi hareketidir (Yalçın, 2004, s. 13). Kısaca göç kavramını "insanların yer değiştirme hareketi" olarak açıklamak mümkündür. Fakat göçün toplumları, bireyleri etkileme şekli, nedenleri, göçün sonuçları dikkate alındığında, bunun karmaşık bir süreç olduğu görülmektedir.

Bir coğrafyadan diğerine gidilmesi yani fiziki hareketlilik durumu genellikle göç olarak nitelendirilir. Fiziki hareketlilik kapsamında olan kişilerin ev taşımaları, istenmeyen kişilerin sürülmesi, aynı ülkede başka bir bölgeye ya da bir ülkeden başka bir ülkeye istekli gitmek de göç olarak değerlendirilir. Fiziksel hareketliliği açığa çıkaran nedeni ekonomik olmayan faktörler de vardır. Kişiler ırkçılıktan kaçmak, siyasal baskılardan uzaklaşmak ya da dini özgürlüklerini rahatça kullanabilmek gibi sebeplerle de başka yerlere göç edilebilir (Doğan, vd, 2009, ss. 200, 201). Bu bağlamda göç, insanın sosyalleştiği, içine doğduğu, sosyalleşebileceği çevreyi bırakarak, yeni bir yere gitmesi biçiminde de açıklanabilmektedir. Birey kendi toplumundan koparak göç ederek, farklı bir topluma uyum sağlama durumundadır. Aynı zamanda yeni çevrelerinde alışmadıkları bir

sosyo-ekonomik sistem içinde hayatta kalmak, sosyal hareketlilikler ile baş edebilmek durumunda kalırlar.

Göç olgusu ile karşı karşıya kalan bireylerin her biri bu süreçten olumlu veya olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Göç nedeniyle yeni oluşan sosyal yapı, göç edenler kadar göç alan toplumdaki bireyleri de yeni ilişki biçimini oluşturmaya zorunlu kılmaktadır. İki tarafın kültürel karşılaşması sonucunda, birlikte yaşamaya başlayan bu kültürel gruplardaki bireylerin hem alışkanlıklarını değiştirmesi zor hem de bunu gerçekleştirmek zaman alıcıdır. Süreç içinde yaş, eğitim, cinsiyet, meslek gibi her bir değişken göçü yaşayanları ve göçe maruz kalan toplumları etkilemektedir. Bu bağlamda göç, dünyadaki toplumların hepsini ilgilendiren evrensel bir olgu, nedenleri ve sonuçları ile algılanan bir süreçtir. Bu süreçte bireylerin bazı değişimlerle karşılaşması, değişimlere uyum sağlaması gerekmektedir. Terk edilmiş çevre ve içine girilmiş olan çevre arasındaki farklılıklar ve benzerlikler çerçevesinde, bireylerin uyum sorunları yaşayabileceği, uyum sürelerinin azalabileceği ya da artabileceği beklenmektedir (Şahin, vd, 2001, ss 58,65).

Basit anlamıyla göç, yer değiştirme değil, kültürel bir örüntüden diğerine, sosyo-ekonomik bir sistemden diğerine geçmeyi de kapsamaktadır. Göç edenlerde etkili olan bağlamsal değişimlerin en etkili olanları, sosyo-ekonomik statüde, sosyal destek ağlarında, kişisel arasındaki ilişkilerde ve kültürel ilişkilerde meydana gelmektedir (Kariman, 2015, s.3). Göç edenler süreç içinde gerçek toplumlarının bağlarından uzaklaşır, farklı bir topluma uyum sağlama durumunda kalır. Göç edenler topluma uyum yanında bu toplumdaki sosyal hareketlilikle başa çıkmak, sosyo-ekonomik sistem içinde hayatta kalmak durumundadır. Bu değişimler birlikte göç edenler, farklı bir güç hiyerarşisi çerçevesinde, sistematik olarak prestij ve imtiyazın farklılaştığı yaşam koşullarının içinde yer alırlar (Bal, 2008, s.106). İnsanlar bu sebeple yaşamda kalabilmek amacıyla egemen bazı süreçlere ve ideolojilere karşı geliştirdikleri deneyimler göç süreci olarak tanımlanır (Kaya, vd, 2015, s. 6).

Türkiye, tarih boyunca farklı kavimlerin göçüne maruz kalan, önemli coğrafi özelliklere sahip, fiziksel olarak zengin kaynakları bulunan, etnik grupları barındıran önemli bir konumdadır. Türkiye'nin tarihsel geçmişinde ayrılmaz bir parça olan uluslararası göç, Türkiye'nin misafirperverliği, dostlarını ve soydaşlarını kucaklaşması

benzeri olumlu toplumsal algılar ile gündem de olmuştur (Özer, 2015, s. 177). Türkiye'ye yönelik göç hareketleri genellikle sınır komşusu olduğu ülkelerden ya da yakın ülkelerden olmaktadır. Göç dalgalarının büyümesi ülkeye gelerek kaçak çalışan göçmenler ve ülkeyi geçiş bölgesi olarak kullanan göçmenlerle olmaktadır (Balkır vd, 2015, s. 224). Göçe ilişkin hareketli coğrafyada olma, toplumda göçmenle uyum hususunda ya da çok kültürlülük konusunda daima pozitif bir etkiye neden olur denilemez. Toplum sanki tek kültürlü bir oluşum gibi ülkeye gelen göçmenlerin çoğunu yabancı olarak algılayabilir, uyum hususunda isteksiz, yeni uyum politikalarının oluşturulmasında ilgisiz kalabilir. Yerel uyum politikalarının olmadığı durumda yaşanan yerde pek çok mekânsal ve toplumsal sıkıntılar yaşanabilir (Çakırer vd, 2015, s. 48).

Göç olgusu beraberinde sosyal değişim ve toplumsal uyumu gündeme getirmektedir. Göç edenler gibi göç alanların da çeşitli sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Farklı yaşantıları olan, farklı dini ve kültürel değerleri bulunan kişilerin birlikte yaşam sürmelerinin zorlukları da bulunmaktadır. Bu etkileşim göç eden ve göç alan taraflar açısından değişimi zorunlu hale getirmektedir (Kolukırık, 2011, ss, 171-172). Göç eden kişiler göç ettikleri bölgede sosyo-kültürel değişimlere neden olurken, sosyo-psikolojik bakımdan kendileri de değişmektedir. Göçmenlerin yerleştirildikleri bölgede kültürel ve ekonomik uyumu hızlı bir şekilde gerçekleştirilirse, psikolojik risk faktörlerinin etkisi azaltılabilecektir (Tunç, 2013, ss,10-37).

Her ne kadar zorlayıcı yaşam şartlarında yaşasalar da tüm göçmenler göç ettikleri yerlere uyum sağlamak için büyük çaba sarf etmektedirler. Sosyo-kültürel uyumu, toplumsal olarak kabul edilmeyi sağlamak için, hâkim düzene ve değerlere karşı bilinç oluşturmak zorunda kalmakta ve bezen değerlere teslim olarak birçok konuda dezavantajlı duruma düşebilmektedirler. Bu durum göçmenleri psiko-sosyal davranış biçimlerini zarara uğratmakta kendilerini, gerçekleştirebilme olanaklarını geciktirmektedir. Bu karmaşık süreçte toplumsal uyum ve göç ilişkisi tüm yönleri ile ele alınmalıdır. Sosyo-kültürel, ekonomik, psiko-sosyal etkilerinin, toplumsal ve bireysel tehdit ve fırsat boyutlarıyla iyi analiz edilmesi kabul ve uyum süreci açısından önem arz etmektedir. Toplumsal kabul ve uyumun istenen düzeylerde olması ve sürdürülebilirliği için her iki

toplumun da birbiriyle uyumunu sağlayabilecek dinamik ve çok boyutlu araştırmalar ve bu araştırmaların sonucunda etkili çalışmalar ortaya koymak gerekmektedir.

1.3. Toplumsal Uyum Açısından Dinin Önemi ve Yeri

Din, insanlık tarihine uzanan geçmişiyle her dönem bireyleri ve toplumları etkisi altına alan kurumlardan olmuştur. Dine mensup kişiler insanın var olduğu her yerde olmuş, dini bulunmayan topluma rastlanmamıştır (Freyer, 1964, s. 31).

Din, toplum kültürünün ilk basamaklarından itibaren aile, boy, kabile, millet gibi topluluklarla her zaman yakın ilişkide olmuştur. İnsanlığın dinle ayrılmazlığı, aynı zamanda dinin insanın toplumsal boyutunu ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Din unsurunun toplumsal boyutlu olması, yaşamın her alanında insanları etkilemesi ile alakalıdır. Dinlerde yer alan ahlaki esaslar ve ilkeler, bireylerin toplumsal eylemlerini oldukça güçlü bir şekilde etkiler, bu sayede toplumsal düzenin gerçek yapısının belirlenmesinde rol üstlenir (Wach, 1995, s. 61).

Dinin yaşam tarzı oluşumunda, mekân ve ibadet özgürlüğü ilişkisinin zorunluluğu bulunduğu belirlenmiştir (TDV İslam Ansiklopedisi, Sinanoğlu, 1994, s. 312,322). Din ilk aşamada insanı yaratıcı olan Allah'a inanmaya çağırır ve ilahi yasalara uymak için davet eder. Bunun yanı sıra din; toplumu ve bireyi inşa ederek şekillendirmede iyiye, faydalıya, güzele, adalete ulaştırabilmek için de akıl ile düşünmeye sevk eder. İnsanın doğruya ve gerçeğe ulaşmasını sağlar. Ancak akıl tek başına iyiyi, güzeli, faydalı olanı ve adaleti bulamaz, yanlış yönlendirildiği zaman gerçeğe ve doğruya ulaşamaz. Bu nedenle Allah insanın aklını vahiy ile destekleyerek, doğruya ve gerçeğe iyi, güzel, faydalı, adil bir şekilde ulaşabilmenin yollarını Kur'an-ı Kerim'de farklı ayetlerin içeriğinde açıklamıştır. Kadim kaynaklarda da görülmektedir ki doğruya ve gerçeğe ulaşmada sıkıntı çekilen, dinin yaşanmasına uygun görülmeyen yerlerden göç (Hicret) emri verilmiş, dinin yaşanabileceği yaşam alanlarına göç etme izni verilmiştir.

Din ve toplum ilişkileri genelde iki grupta ele alınmaktadır. Bunlar toplumsal yapının şekillendirilmesinde dinin etkili olduğu ve toplumsal yapı ve koşullarının bir ürünün de din olduğudur (Aydın, 1997, s. 128-129). Her dinin az veya çok değişmiş olan bir toplum modeli sunduğu, bu modelin toplumsal yaşamı yeniden şekillendirmesi söz

konusudur. Bu bağlamda biçim ve davranışların şekli ve karakteri, toplumsal örgütlenme yoğun olarak dinin etkisinde kalmaktadır (Aruoba, 1985, s. 89).

Din, toplumsal kontrol, toplumlara belirli bir zihniyet kazandırma, toplumun yeniden yapılandırılması, toplumsal bütünleşmeyi sağlama gibi bazı toplumsal temel işlevleri üstlenmektedir. Din aynı zamanda insanlara belli bir dünya görüşü kazandırmaktadır. Dinlerinin etkisiyle insanların dünya görüşü oluşmaktadır. Bu etkilerle insanlar toplumdaki eylem ve tutumlarını belirlerler. Bu dinin insanlara zihniyet ve ideoloji kazandırma işlevini ortaya koymaktadır (Ülgener, 2006, s. 36). Kutsal fikrine dayalı olan din, müminleri sosyo-dinsel bir toplulukta birleştiren semboller, inançlar ve pratikler kümesidir. Dindışı ile kutsal burada karşıtlık içindedir (Marshall, 2009, s. 156). Din, insanın varlığının kaynağı ve doğasına ilişkin sorulara Tanrı kavramı ile yanıt veren bir inanç sistemi olup, bunun yanı sıra insan davranış ve tutumunu düzenleyici, gündelik yaşamda yol gösterici roller üstlenmektedir (Kirman, 2004, s. 61).

Dinin toplumdan bağımsız olarak ele alınması mümkün gözükmemektedir. Din hem toplumu değiştirerek dönüştürmekte hem de değişimlere karşı toplumu korumaktadır. Aynı zamanda koruyucu etkisiyle değişimin önündeki etkin engeller arasında olabilir. Ayrıca dinin kendisi de toplumun kültürel öğelerinden, örf ve adetlerinden, yaşam şeklinden etkilenerek, değişimlere girebilir (Sezen, 1993, s. 118). Din, içeriğinde barındırdığı dinamizmin etkisiyle toplumsal değişimi tetikleyebilir. Topluma yeni bir heyecan ve ruh katan dini düşünce ve fikirler, toplumsal hareketliliğe neden olabilmektedir. Max Weber, dini fikir ve değerlerin toplumların değişiminde etkin rol oynayabileceğini vurgulamaktadır (Aron, 1986, s. 375). Dinin en önemli fonksiyonları arasında görülen bir etken ise toplumu düzenlemek ve yapılandırmak için belirli normları ihdas etmesidir. Buna göre her din, inananlarına olayların karşısında nasıl hareket edeceklerine dair belirli davranış modellerini empoze etmektedir. Bu konu hakkında J. Wach, teoride toplum yaşamını düzenleyici normları koyan din, uygulama aşamasında geçmişten itibaren var olan toplumun içine nüfuz ederek, toplumu bir dereceye kadar tekrar düzenlediğini ifade etmektedir (Wach, 1995, s. 37).

Din, tarihte her dönemde gündelik yaşamın belirleyicisi gerçek etken olmuştur. İnsanoğlu inançları olmadan bugüne kadar yaşam sürememiştir. Din olmamış olsaydı

insanlık ilerleme sağlayamaz, gelişimi normal olmazdı. Dinin gücü bireyleri ortak yaşama sevk eder ve toplumun devamlılığı sağlanır. Dinin güçlü olduğu ölçüde toplumsal bütünlük güçlenir (Sezen, 1990, s. 223). Dini inançlar, sosyal değişimleri, insan davranışını belirleyicidir. Yeni bir din yeni fikirlerin oluşmasını, yeni fikirler de yeni toplumsal yapının oluşumunda rol oynamaktadır. Bu bireylerin dine sıkıca bağlanarak, yaşamlarına yön vermelerinde etkili olur (Berger, 1993, s. 69). Din sahip olduğu bu özellikler nedeniyle toplumda güce sahip olan elit kitle ve yönetici tarafından iktidarlarını devam ettirebilmek adına meşru kılıf bulmak, toplumun gelişerek ilerlemesini önlemek amaçlı da kullanıma uygundur (Mardin, 1983, s.76).

Hemen her dinde kutsal varlığa inanç bir olgu olarak kabul edilmektedir. Dinler bakımında farklı kutsal değerler olsa da dinlerin ortak özelliği mutlak bir varlığa inancın olmasıdır. Sosyolojik olarak ele alındığında ise dinlerde temel inanç normlarını, üstün varlık inancı oluşturur. Her dinde üstün nitelemesi yapılan varlığa yüklenen isim ve sıfat farklıdır (Köktaş, 1995, s. 27-29). Din sosyolojisi bu bakımdan dinlerin mahiyetleri, kaynaklarını incelemek yerine sosyal boyutları ile ilgilenmektedir. Dinin anlaşılması için etkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu dinin faaliyet halinde incelenmesi gerektiğini göstermektedir (Mardin, 1995, s. 50). Kutsal değerler insana verdiği gönül rahatlığı, iç huzuru ve güven ile yaşamı anlamlı hale getirmektedir. Ayrıca insanın yaşamdan keyif almasını, mutlu olmasını, yaşamın acılarına, üzüntülerine karşı sabretmesini, dayanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda din, insanın bir kurtarma aracı olarak sarıldığı olgudur (Mardin, 1995, s. 45).

Din eğitiminin ilk başladığı yer ailedir. İnsanın yaşamına yön verecek dinin belirlenmesinde ailenin payı büyüktür. Din eğitimi ailenin ardından eğitim kurumlarında devam eder. Bireylerin sosyalleşmesi, kültürün gelişmesi dinin işlevleri arasındadır (Selçuk, 2000, s. 207). Eğitim kurumlarında din eğitiminin amaçları kültürel, insani ve toplumsal amaç olarak ele alınabilir. İnsani amaç, eğitimin insani bir bütün olarak yetiştirme görevinin bir sonucudur. Kültürel amaç, toplumun sahip olduğu kültürü etkileyen dini yetişen yeni nesle tanıtmaktır. Toplumsal amaç ise içinde bulunulan toplumun davranışlarını tanımak, toplumsal çevreye din ahlakı yoluyla yaklaşabilmektir. Bireyler yaşamlarının her anında, komşuluk, arkadaşlık ilişkilerinde bile davranışlarına

yön veren inanışları tanıyabilmek, bunları dikkate almak durumundadırlar. Bu bağlamda bireyler sadece kendi inandığı dini değil, çevrede yaşayan dinleri de tanımalı ve hesaba almalıdır (Bilgin, 1998, s. 68).

Din eğitiminin hedefleri arasında, kişilerin sosyal yaşama hazırlanmasına dönük olanlar da bulunmaktadır. İnsan olmanın ön şartı insanın kendini gerçekleştirmesinin ön koşulu sosyal bakımdan insan olmaktır. İnsanın kendini gerçekleştirmesinin başka bir koşulu da insanın toplum tarafından kabul görmesidir. Eğer toplum bireylerde kendi değerlerini görürse, bireyleri tanır. Din toplumun önemli değerlerinden olduğundan, gelecek nesillerin de dini tanıması gerekmektedir (Bolay, 2001, s. 37).

Literatürdeki çalışmalar göstermektedir ki, göçmenlerin aidiyetlerini hissettikleri dini ritüellerini yapmaları ve din eğitimine ulaşmaları her zaman zor olmuş ve bu da göçmenlerin uyumuna ve toplumsal bütünleşmesinde her zaman engel teşkil etmiştir. Ahıskalılarda göç süreçlerini anlattıkları sohbetlerde aidiyetini duydukları İslam dinene ulaşmakta hep zorluk çektiklerini ifade etmişler ve bu durumun bulundukları yere uyum sağlamalarına engel olduğundan bahsetmişlerdir. Din eğitiminin ilk başladığı yerin aile olduğunu söyleyen Ahıskalılar, göç süreçleri boyunca din eğitimini aile büyüklerinden dil aktarımı yoluyla, ilk önce ve sadece aileden öğrendiklerinden bahsetmektedirler. Din eğitimlerini kaynağından almak için, göç ettikleri ülkelerde, göçlerinin ilk zamanlarında kendilerine herhangi bir imkân verilmediğinden, yapılan baskılar yüzünden Müslüman olduklarını sakladıklarını, ibadetlerini gizli yapmak zorunda kaldıklarını anlatmaktadırlar. Bu durumunda ise Ahıska Türklerinin göç ettikleri yerlere uyum sağlamalarını zorlaştırdığını ve kendilerini öteki olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Ancak tüm bunların aksine toplumsal uyum ve bütünleşmenin hızlanması için Üzümlü'de din eğitiminin rahatlıkla alınabilmesi için, Ahıskalıların bulundukları mahallelere Kur'an kursları inşa edilmiş, yerlilerin ve göçmenlerin birlikte eğitim almaları özendirilmiş, toplumsal uyuma katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1.4. Din Eğitiminin Toplumsal Uyum Açısından Önemi

Din eğitimi, bireylere din kültürünün verilmesi ve din kişiliğinin kazandırılması anlamına gelmektedir. Bunu yapacak olanlar, ilk aşama olan ailede anne-baba ya da onların yerini tutabilecek olan yakın kişiler, eğitim kurumlarında din dersi öğretmenleri, camilerde ise din görevlileridir. Din ve eğitim, birer kavram olarak ele alınmaları halinde, insanla başladıkları ileri sürülebilir (Bilgin, 1998, s. 21). Dini yaşama algısının statik olmayıp, dinamik olduğu belirtilebilir. Başka bir ifadeyle dindarlık durağan bir seyir izlemez, zaman içinde biçimsel olarak değişime tabi olur (Aktay, 2002, s. 42). Din**,** toplumsal yapı ve toplumun dinamikleriyle yakından ilişkilidir. Örnek olarak, bireyin zihnindeki sorunu çözümlemeye ilişkin çabada, ilk olarak içinde yer aldığı sosyo-kültürel yapıyı anlamış olması gerekmektedir (Aslantürk, 1998, s. 69). Zira insanlar yaşamış oldukları mekanlar ve zamanlar değiştikçe, dini yaşamın getireceği tecrübelerle birlikte karşılaşılan sorunlar ve belirsizlikler ortaya çıkabilir (Tatar, 2007, s. 75).

Bireylere doğru ve gerçeğe ulaşmada gereken ilahi bilgilerin aktarımı, din eğitimi ile sağlanabilir. Din eğitimi sosyal ve bireysel bir ihtiyaç olup, yetkili resmî kurumlarda verilmelidir. Din, göç ve etnik araştırmalarda genellikle diğer faktörler arasında gösterilmektedir. Göçmenler ve aileleri açısından dini konular, sosyo-kültürel uyum bakımından oldukça önemlidir. Din eğitimi planlı ve programlı bir etkinlik olduğundan, belirlenmiş kurumlarda verilmesi gerekmektedir (Tatar, 2007, s. 76). Toplumların geleceği, yeni nesillerin eğitim durumuna göre şekillenir. Bu bağlamda bireylerin her yönünü geliştirmeyi amaçlayan eğitim kurumu, yetişmekte olan bireylere dinin dünya görüşü ile temel ilkelerini tanıtmak, dini açıdan gerçeğin yorumlanmasını aktarmak durumundadır (Çekin, 2013, s. 12).

Din kurumu toplumsal yaşamın önemli parçaları arasında görülmektedir. Din, insanların sürekli olarak kendini geliştirmesinde, olgunlaştırmasında yaratılış amacına uygun bir kılavuz işlevi görmektedir. Bu açıdan ele alındığında dinin bireysel yönü kadar toplumsal yönü de olduğu ifade edilebilir. Din eğitimi veren kurumlar, yaşam biçimi ve toplumsal kültürü yeni nesillere aktarma işlevi gibi önemli bir görev üstlenmiştir. Bu bağlamda din eğitiminin toplumsal uyum kapsamında önemi daha iyi anlaşılabilir. Dini kültür unsurlarının eğitim kanalıyla yeni nesillere aktarılması ve kültürün yaşatılması

yanında bireylerin kişiliklerinin oluşumu ve gelişiminde de önemli rolü bulunmaktadır. Din eğitimi veren kurumlarda dini eğitim bilgi verme aracı olması yanında, bireyin bilgi elde etmesinin yollarını, aklını kullanma yeteneğinin gelişmesini sağlayan bir süreçtir. Din eğitimi bu çerçevede yeni neslin bilinçlenmesi ve doğru bilgi alması açısından önemli bir konuma gelmektedir.

Din eğitimi genellikle bireylerin sosyal yaşamı anlamalarına yönelik bir görev üstlenmektedir. Toplumsal beklentilere paralel olarak din eğitimi iyiye, kötüye, doğruya, yanlışa dair hükümlerin öğrencilere kazandırılmasını da hedeflemektedir. Din eğitimi aynı zamanda toplumda mevcut farklı dini anlayışlar göz önüne alınarak, kuşatıcı anlayışla geliştirilmiştir. Bu bağlamda din eğitiminin toplumsal uyum açısından önemlidir. Aynı toplum içinde yaşayan bireylerin farklı kültürlerden olması durumunda da topluma uyum sağlamasında, bunu yaparken de kendi kültürlerinin özelliklerini belirli düzeyde koruyabilmesine olanak sağlayabileceği görülebilir. Göçmenlerin farklı toplumlara uyum sağlamasında din eğitiminin önemli bir rolü olduğu belirtilebilir.

Bu bağlamda Ahıskalılar ile yapılan çalışmada görülmektedir ki Üzümlü'de bulunan Kur'an kurslarında hasret kaldıkları din eğitimine ulaşmakta zorluk çekmemekte ve büyük bir istekle kursa devam etmek istemektedirler. Aidiyet duydukları İslam dinini doğru kaynaktan öğrenmekte ve öğrendikleri pratikleri sosyo-kültürel hayatta uygulamaya çalışmaktadırlar. Kur'an'ı okumayı öğrenmeyi, ibadetlerini doğru şekilde ifa etmeyi, yerli halka tanışıp uyum içinde yaşamayı sağladığı için Kur'an kursunda aradıkları anlamı bulduklarını, mekanın ruhunun, din kardeşliğine ve eşitliğe vurgu yapan din eğitimini gündelik hayatlarında merkezi bir yerde konumlandırmaktadırlar. Bu durum ise din eğitiminin toplumsal uyum açısından önemini ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modelini katılımlı gözlem ve mülakat çerçevesinde gerçekleştiren nitel çalışma oluşturmaktadır. Araştırmanın konusu kapsamında Erzincan Üzümlü'ye göçle gelmiş olan Ahıskalıların sosyo kültürel hayata uyum sağlamada yaşadığı sıkıntılar, Kuran kursunda verilen din eğitiminin toplumsal uyuma katkısı incelenmektedir. Bu araştırmada toplumsal uyum modeli olarak dinin toplumda bütünleştirmeye etkisi ele alınacağından, siyaset, ekonomi, coğrafya konuları yer almamaktadır. Nitel araştırma sırasında gözlem, mülakat, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmakta, olaylar doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konmaktadır. Bu araştırma modelinde ne şekilde, nasıl, niçin sorularına yanıt aranacaktır.

Çalışma göç edilen toplumla ortak dine sahip olma ile topluma uyum arasında olumlu bir ilişki olduğu yönünde ki varsayıma dayanmaktadır.. Din birliğini dini eğitimi birlikte ele almak¸ bu birliği sosyo-kültürel hayata aktarmak toplum içerisindeki uyumu kolaylaştıran bir faktördür. Bu bağlamda tezin temel araştırma problemi Ahıskalı öğrenciler ile yerli öğrencilerin din eğitimine devam ettikleri Kuran kurslarında bir arada bulunmalarının sosyo-kültürel yaşamdaki uyuma yansımalarını analitik incelemeye tabi tutmak olacaktır.

Bu uyum süreci, literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak Castles tarafından alt başlıklarına ayrılmış, farklı kaynaklardan derlenerek bir araya getirilmiş olan, kültürel ve sosyal uyum göstergelerinden yola çıkarak bir değerlendirme yapılacaktır (Castles, vd, 2002, s. 72).

Kültürel Uyum Göstergeleri; Toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme, toplum fertlerine duyulan güven ve yakınlık, aidiyet hissi ve dile hakimiyet.

Sosyal Uyum Göstergeleri; Mekânsal ayrışma, kendi grubu içinde ve dışında sosyal etkileşim ve iletişim farklı gruplar arasında evlilik oranı(Castles, vd, 2002, s. 72).

2.1.1. Kültürel Uyum Göstergeleri

Toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme; Toplumun kültürünü tanıma ve kültürel değerlere uyumun ne düzeyde olduğu, ortak değerler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Kur'an kursunda alınan din eğitiminin, sosyo-kültürel hayattaki davranış modellerine yansımaları belirlenmektedir. Bu modellerin Ahıskalıların toplumsal uyumlarına, giyim-kuşamlarına, Kur'an kursu ortamına, kurs dışında gündelik hayatta yerli öğrencilerle, komşuluk ilişkilerine ve bu öğrencilerin birbirlerini kabullerine, Ahıskalıların din algısına, yerlilerdeki Ahıskalı algısına etkileri ölçülmektedir.

Toplum fertlerine duyulan güven ve yakınlık; Ahıskalı ve yerli öğrencilerin Kuran kursundaki arkadaşları ile samimiyet düzeyleri, bu samimiyetin sosyo-kültürel gündelik hayata aktarımı ile birbirlerine güvenmeleri, din birliğinin bu yakınlığa ve güvene katkısı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Aidiyet hissi ve dile hakimiyet; Araştırmada özellikle Ahıskalıların kendilerini Üzümlü'nün sosyo-kültürel, dini yapısına aidiyetleri ve yerlilerin Ahıskalıları kabul düzeylerinin dini değerler üzerinden belirlenmesi, Ahıskalıların Türkçeyi biliyor olmalarının kabulü ile birlikte dile hakimiyetlerini katılımlı gözlem ve mülakat tekniğinden elde edilen verileri söylem analizi ile analitik bir değerlendirmeye tabi tutmaktır.

2.1.2. Sosyal Uyum Göstergeleri

Mekânsal ayrışma; Genelde yerleşim alanlarında, mahallerin ayrışması, özellikle kurs eğitiminden sonra komşuluk ilişkilerinde bir arada bulunmalarında, özelde Kuran kurslarında ders sırasında aynı sınıfı, teneffüs aralarında aynı ortamın paylaşılmasında ve bu gibi durumların Ahıskalı ve yerli halkın toplumsal bütünleşmesini hangi anlamda nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmaktadır.

Kendi grubu içinde ve dışında sosyal etkileşim ve iletişim, farklı gruplar arasında evlilik oranı; Bireysel olarak kendilerini gerçekleştirebilme ya da grup olarak kurs içinde

ve dışında sosyal etkileşimin hangi düzeyde olduğu, birlikte hangi günlük aktivitelerin nasıl yapıldığı katılımlı gözlem ve mülakat yöntemi ile ortaya konulmaktadır.

Castles vd. araştırmacıların derlediği diğer sosyal ve kültürel uyum alt göstergeleri incelediğimiz başlıklarla sınırlı değildir. Ancak tezin konusu, örneklemi ve çalışma gurubu açısından sosyal uyum göstergelerinden olan ve Ahıskalıların Türkçeyi biliyor olmalarından dolayı dil öğrenimi ve dili kullanma becerileri, bir suça maruz kalma oranları, Türk soylu olmaları sebebiyle herhangi bir ırkçı nedenlerle işlenen suç oranları, suç işleme oranlarının (Castles,vd, 2002, s. 75) oluşmaması sebebiyle bu başlıklar dışarıda bırakılmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Üzümlü ilçesinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olan, Ahıskalıların ve yerli halkın din eğitimi alabileceği 6 adet Kuran kursu bulunmaktadır. Araştırmanın evrenini ilçede bulunan bu 6 Kur'an kursu oluşturmaktadır. Örneklemini ise bu kurslardan seçilen 2 Kur'an kursu oluşturmaktadır. Örneklemin dışında kalan 4 Kur'an kursunda Ahıskalıların bir kişi olarak eğitim aldığı gözlemlenmektedir. Bu kişilerin kursta bulunma saatleri ise belirli olmamakta ve bu sebepten dolayı örneklem dışında tutulmaktadır.

Araştırma için veri alınan Kur'an kurslarının biri Üzümlü'ye bağlı Fatih mahallesinde diğeri ise ilçeye bağlı mahallelerden biri olan Geyikli'de bulunmaktadır. Kurslar Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından yapılan konutların merkezi bölgelerine, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından inşa edilmiştir. Ahıskalıların ve yerlilerin meskenlerine yakın olması nedeniyle, kurslara ulaşım kolay sağlanmaktadır.

Fotoğraf 1: Üzümlü'deki Kur'an kursu dersliği

Örneklem olarak belirlenen 2 Kur'an kursunun tefrişatı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılarak, fiziki eğitime hazır hale getirilmiştir.

Fotoğraf 2: Üzümlü Geyikli'de Ahıskalılar ve yerlilerin eğitim aldıkları Kur'an kursu

Hafta içi 08:00-12:00 arasında 4-6 yaş çocuklar ve yetişkinlerin kendilerine ait sınıflarında ayrı ayrı eğitimleri yapılmaktadır. Kurslarda eğitime katılan (4-6 yaş çocuklar hariç olmak üzere) birinci kursta 24, ikinci kursta 20 olmak üzere toplam 45 kadın öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin yaş grupları ise 21 ve 70 yaşları arasında değişmektedir.

Yetişkinler için 1 öğretmen, 4-6 yaş için de 1 öğretmen olmak üzere iki kursta toplam 4 öğretmen bulunmaktadır.

Araştırmada çalışma grubunu resmî kurumlarda bulunan ilgililer, kurslarda hazır bulunan tüm öğrenciler arasından veri alınabilecek 10 Ahıskalı, 5 yerli halktan olmak üzere toplam 15 öğrenci ve 2 öğretmen oluşturmuştur. Diğer öğrenciler ve 4-6 yaş öğretmenleri bu grubun dışında bırakılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı kapsamında, verilerin toplanması için farklı zamanlarda saha gözlemi yapılmıştır. Bundan sonraki aşamada sırasıyla katılımlı gözlem ve mülakatlar yapılmıştır.

Veri toplama aşamasında bu tekniklerin tercih edilme nedeni, diğer veri toplama yöntemlerine göre ayrıntılı ve gerçeğe yakın verilerin alınabilmesidir. Aşağıda veri toplama araçları detaylı olarak ele alınmıştır.

2.3.1. Katılımlı Gözlem

Veri toplama aracı olarak tercih edilen katılımlı gözlem, insan davranışlarını doğal ortamında gözlemleyerek daha doğru anlayabilmek içindir. Katılımlı gözlem sırasında gözlemci, gözlenenler ile birlikte olur, onlar gibi davranır ve en ideali onun gözlemci kimliği de bilinmez (Karasar, 2005, s.25). Gözlem ile elde edilen veriler, olay akışına göre kayıt altına alınmalıdır. Gözlemci ortamda olup bitenleri katılımcı gözlemci olarak neler gözlediğini hatırlamaya çalışarak, bunları sonradan kaydeder (Balcı, 2005, s.42)

Bu veri toplama aracının ortama giriş sorunu, tehlikeli olabilmesi, güvenilirliğin şüpheye açık olması gibi dezavantajları olsa da diğer veri toplama araçlarına göre doğal duruma uygun olması, bilgilerin derinlemesine alınabilmesi, bütüncül ve ekolojik gerçekliğinin olması gibi önemli avantajları da bulunmaktadır (Karasar, 2005, s.27). Bu bağlamda araştırma sırasında bireylerin yaptıkları ve söyledikleri arasında bir farklılık olup olmadığını, ortamdaki davranışın ayrıntılı şekilde tanımlayabilmek için katılımlı gözlem veri toplama aracı tercih edilmiştir.

Bu amaçla öncelikle gözlemin yapılacağı grup ve gözlemin amacı belirlenmiştir. Gözlem yapılacak olan grubun içine girmek için gereken izinler alınmıştır. Katılımlı gözlem ile Üzümlü ilçesindeki iki Kur'an kursundan yeterli veri alınabileceği belirlenmiştir. İlçe Müftülüğünün belirlemiş olduğu ders programına göre dini derslerin yapıldığı Kur'an kurslarında, dersler sırasında katılımlı gözlem yapılabilmesi için, İlçe Müftülüğünden gereken izinler alındıktan sonra derslerde hazır bulunulmuştur.

Katılımlı gözlemin en zor aşaması gözlenecek grup ile ilişkinin kurulmasıdır. Bazı unsurlar gözlenenin gözlemciye güven duymasına engel olabilir. Her iki tarafın arasında iş birliği ve güven ilişkisinin kurulmasında araştırmacının sosyalleşmesi gerekmektedir (Balcı, 2005, s.46). Bu amaçla çalışma öncesinde gözlenen grubun güvenini sağlayabilmek için kursa katılan öğrencilerin hepsine sosyo-kültürel dini uyum araştırmasından bahsedilmiştir.

Katılımlı gözlem sırasında açıkça not tutulmaması kuraldır. Bunun nedeni not tutma sırasında gözlenenlerin benlik bilincini uyarabilmesi ve normal olmayan davranışlar ortaya çıkarabilmesidir. Bu bağlamda gözlemcinin hafızasına güvenmesi gerekmektedir (Balcı, 2005, s. 47). Bu nedenle katılımlı gözlem yapılan ders ortamında Ahıskalı öğrenciler ile yerli halktan öğrencilerin davranış ve tutumları doğal ortamında gözlemlenmiştir. Gözlem ders aralarında da devam ettirilmiştir. Gözlemcinin unutmadan, hızlı bir şekilde notlarını kaydetmesi önemli olduğundan her günün sonunda gözlem sırasında yaşananlar not edilmiştir.

2.3.2. Mülakat

Araştırma sırasında en önemli veriler mülakat çalışması sonucunda elde edilmiştir. Mülakat araştırmalar sırasında yaygın olarak kullanılan veri toplama araçlarından biridir. Mülakat, daha önceden hazırlanan soruların sorulduğu, karşıdaki kişinin soruları yanıtlaması yoluyla gerçekleştirilen bir söyleşidir (Kuş, 2003, s. 50). Cash ve Stewart'a göre, mülakatlar ile araştırmaların en önemli verileri elde edilmiştir, bu süreç önceden belirlenen, ciddi bir gaye için yapılan soru sorma, yanıtlama tarzında yapılan, karşılıklı etkileşimli iletişim sürecidir (Akt. Yıldırım, vd, 2011, s.119). Araştırmada bireysel görüşme yapılması tercih edilmiştir.

Mülakatta sorulacak sorular sınanacak olan sosyo-kültürel uyum parametreleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Buradaki amaç, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için ortaya çıkmış durumun algılanması, mülakat ile elde edilen verilerin karşılaştırmasının yapılması ve buna dayalı olarak sonuca ulaşmaktır.

EK:1'de yer alan mülakat soruları görüldüğü gibi Ahıskalı öğrenciler, yerli halktan öğrenciler ve Kur'an kursu eğitimcileri için sınıflandırılarak hazırlanmıştır. Görüşme verileri, alınan ses kayıtlarının çözümlenmesi yoluyla elde edilmiştir.

Veri toplamak için belirlenmiş alanlarda geçirilen zaman dört aylık bir süreci kapsamaktadır. Resmî kurumlardan alınan izinlerin ardından Kur'an kurslarına her gün gidilmemiş, kurslardaki eğitimciler ile görüşülerek derslere katılım ve araştırma yapabilmek için en uygun zaman belirlenmiştir. Her hafta çarşamba 09:00-12:00 saatleri arasında gereken verilerin toplanması için kurslara ziyaretler yapılmıştır.

Araştırmacı tarafından dini törenlere katılım sağlamak için iki Ahıskalı, bir yerli ailenin, farklı tarihlerde düzenlediği, bir cenaze mevlidi, karşılıklı yapılan bir düğün törenine ve bir de bebek mevlidine katılım sağlanmış ve doğal ortamlarda gözlem yapılarak not edilmiştir.

Veri toplama işlemi 28 günlük zaman dilimi içinde tamamlanmıştır. Veri analizi sırasında kursların ve kişilerin isimleri belirtilmemiş, Ahıskalı öğrenci, kurs hocası, yerli öğrenci tanımlamaları yapılmıştır (Ek:2' de katılımcı listesi verilmektedir).

2.4. Verilerin Analizi

Çalışma verileri analiz ederken söylem analizinden faydalanmıştır. Bunun nedeni ortaya çıkan verileri açıklamak değil anlama ve yorumlamaya, norm koymaya değil yorumlamaya yönelik okumalar yapmaktır. Niyet okuma yerine kilit sözcüğü bulup anlatıya yoğunlaşmaktadır.

Söylem analizi farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları) beslenerek gelişen ve bu farklı disiplinlerin teorik bakış açılarına dayanan zırhlarla kuşatılmış bir analiz tekniğidir (Potter vd, 1987, s. 174). Söylem analizi bu açıdan bütünleşmiş tek bir teori, metot ve uygulama değildir. Bunun yerine farklı disiplinler, farklı araştırma gelenekleri içinde yürütülen, heterojen özelliğe sahip nitel bir araştırma yöntemidir (Tonkiss, 2006, s. 367).

Bireyler söylem yaratamaz. Bunun yerine söylemler sosyal düzeyde mevcutturlar. Söylem, anlamı inşa eder ve böylelikle toplumlar mevcut semboller ve anlamlar arasında bağ kurar. Bu yolla toplumlar konular, olaylar ve olgular üzerinde nasıl düşünecekleri ya da iletişim kuracakları söylemler üzerinden kazanırlar. Söylem, güçlü ve karmaşık bir yapıdır. Söylemin karşısında olduğunu iddia eden düşünceler söyleme göre şekillenir ve söylem içerisinde kendi yerlerini, değerlerini bulur. Faucault, sosyal yapıların dilin kullanımı için çeşitli kurallar oluşturduğunu ileri sürer. Bu kurallar; bireylerin sosyal yapı ve anlam arasında bağ kurmasına etki eder. Sosyal yapılar güç kazanmak ve elde ettiği bu gücü sürdürebilmek için bu sürece ihtiyaç duyar. (Potter, 1996, ss. 174-355).

Söylem genel olarak bir meta-eylemdir ve bilgi, ideoloji, diyalog, beyan tarzı, anlatım, müzakere, güç ile gücün mübadelesi sonucunda eyleme dönüşen dil pratiklerini içeren süreç/süreçlerdir. Söylem siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki vb, sosyal yaşamın bütün yönleri ile ilişkilidir (Sözen, 1999, ss. 77-94). Bu anlamda, söylem analizi genel olarak metodolojik ve kavramsal unsurları oluşturan sosyal yaşama ilişkin bir perspektif olup, söyleme dair düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemin detaylandırılması olarak karakterize edilmektedir. Söylem analizi, bireylerin diğerleri ile sohbeti esnasında oluşan özneler arası zihinsel bileşenlerin üzerine odaklanan gerçek bir sosyal yöntemdir (Elliot, 1996, s.4).

Kim nasıl, neden ve niçin konuşuyor? Kim nasıl dinliyor ya da kim neden susuyor? Kim nasıl yazıyor ya da nasıl okuyor gibi sorularla başlayan söylem analizi varsayımlarla değil belirsizliklerle hareket etmektedir. Ayrıntılara odaklanan söylem analizi pragmatiktir. Başka bir ifade ile dili kullanan insanların dille yaptıklarının ne olduğu sorusuna yanıt olarak bir söylemdeki linguistik özellikler yardımıyla onların ne yaptıklarını anlayabilmek amacıyla inceleme yapmaktadır (Sözen, 1999, s. 77).

Araştırmada, mülakatlara katılan kurs öğrencilerinin söylemlerinden yola çıkarak Castles'ın kültürel ve sosyal uyum göstergeleri temel alınmaktır. Kültürel uyum göstergeleri açısından toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme, toplum fertlerine duyulan güven ve yakınlık, aidiyet hissi ve dile hakimiyet; sosyal uyum göstergeleri bağlamında ise mekânsal ayrışma, kendi grubu içinde ve dışında sosyal etkileşim ve iletişim, farklı gruplar arası evlilik ana temaları oluşturmaktadır (Castles, vd, 2002, s. 72).

Bu bağlamda çalışma da Castles'in sosyal uyum sürecinde ortaya koyduğu temel göstergelerden hareketle din, din eğitimi, aidiyet, kimlik, göç ve toplumsal uyum gibi temel kavramlar söylem analizi ile analitik bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHISKALILAR ve BULGULARIN ANALİZİ

3.1. AHISKALILAR

3.1.1. Ahıskalılara Genel Bakış ve Üzümlü Tarihi

Kafkasya'nın işgalini tamamlayanlar Rusların yürüttüğü politikalar nedeniyle Kafkasya'da yaşayan Türkler çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Ahıska Türkleri sorunu olarak bilinen sorun bunlar arasında yer almaktadır. Bilinen aksine bu sorun 14 Kasım 1944 tarihinde Ahıska Türklerinin Orta Asya Cumhuriyetlerine sürgünü ile başlamamış, 14 Eylül 1829 tarihinde imzalanmış olan Edirne Antlaşması ile Ahılkelek ve Ahıska'nın Rus Çarlığına savaş tazminatı karşılığında verilmesiyle başlamıştır. Edirne Antlaşmasında Osmanlı Devleti Ahıskalıların korunması için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bu durum 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşmasında da aynı şekilde olmuştur. Ahıska Türkleri için iki antlaşmada taahhüt altına girmemiş olan Sovyet yönetimi, tren vagonlarına bindirdikleri Ahıskalıları 14 Kasım 1944 tarihinde Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a sürgün etmiştir. Ahıskalıların ilk sürgün edilmesi bu tarihte olmuştur. Ahıskalılar sürgünden sonra 12 yıl kamp yaşamını sürdürmüşlerdir. Stalin'in ölümünün ardından 1956 yılında Ahıskalıların Özbekistan'da geri dönüş mücadelesine girişmesi, Sovyet yönetimini de ciddi şekilde etkilemiştir. Sovyet yönetiminin olaya müdahalesi ile Fergana'daki acı olaylarla ikinci sürgün süreci başlamıştır. Sovyetleri Birliği'nin dağılmasıyla Ahıskalılar sorunu uluslararası arenada gündeme gelmiştir. Rusya Federasyonu'ndaki Krasnador eyaletinde yerel yöneticilerin yaptığı baskılar neticesinde zorda kalan Ahıskalılar ABD'ye göç ederek üçüncü sürgünü yaşamışlardır (Üren, 2016, ss. 1-3).

Fotoğraf 3: Ahıska Türkü yaşlı bir kişinin çizdiği sürgün resmi (Piriyev vd, 2001, s.36).

Bu bağlamda araştırmaya konu olan Üzümlü'deki Ahıskalılar da Fergana'daki olaylardan en acı şekilde etkilenen gruplardan olduklarından bahsetmektedirler. Üzümlü'deki her Ahıskalının hafızasında Fergana olaylarına ilişkin kötü hatıralar varlığı dikkat çekmektedir.

Günümüzde Ahıskalılar, on farklı ülkede, 4300 civarındaki farklı yerleşim birimlerinde yaşayan, ulus-ötesi bir topluluk şeklinde değerlendirilebilir (Aydıngün, vd, 2015, s.15). Ahıskalıların yaşadıkları ülke ya da idari yerleşim yerlerine göre sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim ile ilgili çeşitli sorunları vardır. Sürgünün olduğu dönemde Ahıska, Türkiye'de kuzeydoğuda bulunan Ardahan ile sınıra 15 km mesafedeki idari bir yerleşim yeriydi. Bölge bazı kaynaklarda "Mesketya" olarak geçmektedir. Günümüzde ise Ahıska, Acara Özerk Cumhuriyeti ve Kvemo Kartli bölgesinin arasındaki "Samtskhe-Cavakheti İdari Bölgesi" içindedir. Gürcistan tarafından ülke 1994 yılındaki bir kararla 12 idari bölgeye ayrılmıştır. Bu 12 bölgenin biri olan Samtskhe- Cavakheti, 6 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçeler, Ahıska, Borcomi, Adigün, Ahılkelek, Ninotsminda (Bogdanovka) ve Aspinza'dır. Ahıska hem Kafkasya'yı Anadolu'ya bağlamakta hem de Türkiye sınırında yer alması, Türk nüfusunun olması da önemli bir konuma sahip olmasını sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Türk dünyası ile bağlantısını sağlayan önemli bir geçiş noktasıdır.

Ahıskalıların "*vatana"* göç ettikleri yer olan Üzümlü ise Erzincan ilinin kuzeyinde, kent merkezine en yakın olan bir ilçedir. Tarihi Altıntepe'ye yakın, pek çok

medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapmış bir yerleşim yeridir. Urartu'dan başlayarak İran'a kadar din bakımından paganist devreyi geçirmiştir. Ardından ateşgede[1] rahiplerinin kontrolünde olmuş, Persler Üzümlü'de bir tapınma aracı yapmışlar.[2] Bölgede Aziz Grigor aracılığıyla çok sonradan Hıristiyanlık yayılmıştır. Vank adı verilen tapınaklar Erzincan gibi Üzümlü'de de görülmeye başlamıştır. Sasani istilaları 7. yüzyıl ortalarından itibaren yerini İslam gazalarına bırakmıştır. Bu dönemde Üzümlü İslam Devleti topraklarına girmiştir. Böylece Üzümlü'de ilk kez Allah, Hz. Muhammed ve ezan sesleri duyulmaya başlamıştır.[3] Üzümlü Malazgirt zaferi ile kaderi değişen bir bölgedir. Bu süreçte bölge Türkleşme sürecine girmiştir. Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman gibi Osmanlı padişahları seferlerinde bu bölgeden geçmişlerdir. Evliya Çelebi'nin de bölgeye geldiği bilinmektedir.[4]

Üzümlü tarihinde ciddi depremlere maruz kalmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'te Cumhuriyet döneminde 1924 yılında Üzümlü topraklarına gelmiştir. Uyguladığı demiryolu politikası sonucunda 1938 yılında demiryolu hattını Üzümlü'nün güneyinden geçirerek, bölgede önemli gelişime destek olmuştur. Günümüzde bağlarıyla cimin üzümü oldukça bilinen bir ürünüdür. Bu sebeple ilçenin adı Üzümlü olarak nitelendirilmiştir.[5]

Kültür, eğitim, ticaret ve tarımın sürekli gelişim gösterdiği ilçede, Ahıskalıların gelişiyle birlikte daha yoğun bir hareketlilik başlamıştır. Üzümlü'deki Ahıskalılar ağırlıklı olarak Ukrayna'dan göç ile gelmişlerdir. Bunun dışında Azerbaycan, Kazakistan, Rusya, Gürcistan ve yurt içinden Bursa'dan, İstanbul'dan gelerek Üzümlü'ye yerleşmiş Ahıskalılar bulunmaktadır (Kaştan, 2016 s.223). Buradaki Ahıskalılar ağırlıklı alt-orta sınıf gelir grubuna dahildir. Pek çoğunun mülkiyetleri bulunmamakta yani mal varlıkları yoktur. Meslek dağılımları ise genellikle hizmet ve tarım sektörü üzerinedir. Ahıska Türkleri Türk-soylu oldukları için verilen vatandaşlık sebebi ile sorunlu göç alanlarından olan sosyal hizmete ulaşmada herhangi bir ayrımcılık ve sıkıntı yaşamamaktadırlar.

---

[1] Ateşgede, İslamiyet'ten önce İran'da içinde kutsal ateşin yandığı yapıya ya da alana verilen isimdir.
[2] (http://www.uzumlu.gov.tr/uzumlutarih1, Erişim Tarihi: (4.11.2019))
[3] (http://www.uzumlu.gov.tr/uzumlutarih1, Erişim Tarihi: (4.11.2019))
[4] (http://www.uzumlu.gov.tr/uzumlutarih1, Erişim Tarihi: (4.11.2019))
[5] (http://www.uzumlu.gov.tr/uzumlutarih1, Erişim Tarihi: (4.11.2019))

3.1.2. Ahıskalıların Türkiye'ye Göçü ve Üzümlü'deki Yaşam Tarzları

Ahıskalıların Türkiye'ye kabulü ve iskanı 2 Temmuz 1992 tarihli 3825 sayılı kanun ile Resmî Gazete'de 11 Temmuz 1992 tarihinde yayınlayarak yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre 92/3706 sayılı Bakanlar Kurulu kararı hazırlanmıştır. Karar gereği; Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'dan göç edecek ailelerin 1992 yılında 150'si, 1993 yılında da 350'si Türkiye'ye kabul edilmiş ve yerleştirilmiştir (Üren, 2016, s.193). Ahıskalıların iskanlı göçmen olarak kabulü yani Türkiye'ye göç sürecinin başlangıcı 1993 tarihinde gerçekleşmiştir. Ahıskalıların Türkiye'ye göç olayının yasal dayanağı ilk kez 2 Temmuz 1992 tarih 3835 sayılı "Ahıskalıların Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun" ile olmuştur (Zeyrek, 2001, s. 64). Ahıskalılardan ilk 150 aile Iğdır'a yerleştirilmiştir. Bölge seçiminde yerel halkın dil ve kültür başta olmak üzere yerli halkın ve Ahıskalıların benzer geleneklere sahip olmasına dikkat edilmiştir. Sürecin tamamlanması 1994 yılına kadar sürmüştür. Fakat bölgeye 350 aile daha getirilme isteği uygulamaya konulamamıştır (Üren, 2016, s.194). Bu 150 ailenin yerleştirilmesinden sonra 22 yıl boyunca Ahıskalıların göçmen olarak Türkiye'ye kabulü gerçekleşmemiştir.

Ahıskalıların Türkiye'ye ikinci göç dalgası ise Rus yanlılarının Ukrayna'da çıkardığı iç karışıklık ve silahlı çatışmalardan sonra 2015 yılında gerçekleşmiştir. İlk önce Ukrayna'daki şiddetli çatışmalardan zarar görmüş olan 677 Ahıskalının göçü onaylanarak, 17 Mayıs 2015 tarihinde 7668 sayılı karar[6] yürürlüğe girmiştir. Bu karar kapsamında 25 Aralık 2015'te Türkiye'ye getirilen Ahıskalılardan Erzincan Üzümlü ilçesine 595 aile, Bitlis Ahlat ilçesine de 82 ailenin yerleştirilmesi hususunda planlama yapılmıştır (Üren, 2016, s.194). Daha sonra yaşam sürdükleri bölgenin çatışmalardan zarar görmesi nedeniyle 1200 Ahıskalı bölgeyi ziyaret eden Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatları ile Erzincan Üzümlü ilçesine iskanlı göçmen kapsamında yerleştirilmişlerdir. Bu sayının artması beklenmektedir (Fidan, 2016, s.42).

Doğu Ukrayna krizinin ardından bölgedeki Ahıska Türkleri Erzincan ili Üzümlü ilçesine toplu halde göç etmişlerdir. Bu göç olayında Türk kökenli, Müslüman göçmenlerin dilsel ve kültürel uyumu, ekonomik, siyasal ve toplumsal süreçlere uyumu,

[6] Bkz. Karar için: RG: 17.05.2015-29358

milli yapıya uyum sağlamaları gibi unsurlar belirleyici olmuştur (Fidan, 2016, s. 43). Türkiye devletinin Ahıskalıları "iskanlı göç" olarak kabul sürecinde herhangi bir filtre uygulamadığı tamamen soydaş olan Ahıskalıların hepsini güvenlik nedeni ile kabul ettiği, talep eden her Ahıskalıya vatandaşlık verdiği görülmektedir. Bu anlamda vatandaşlık alan Ahıskalılar Türk vatandaşlarının sahip olduğu tüm ekonomik, hukuki ve siyasal haklara sahiptirler.

Ahıskalılar yerleştirildikleri bölgeye Mekânsal olarak bakıldığında Üzümlü'de göçmenlere sağlanan konutların belirli bir alanda toplandığı görülmektedir.

Fotoğraf 4 : Ahıskalıların yerleştirildikleri TOKİ konutlarının dışarıdan görünümü

Ahıskalılar göç edip geldiklerinde nerede ve hangi şartlarda yaşayacaklarını bilmediklerini ifade etmektedirler. İlk geldiklerinde gece yarısı olduğunu, yerleştirildikleri evlerin villa tipi olduğunu gördüklerini, evlere girdiklerinde evlerinin sobalarının yandığını ve gece boyunca sobadan zehirlenmemek için onları görevlilerin beklediklerini minnetle ifade ederken *"vatan dedikleri böyle bişeymiş"* ifadelerinde bulunmaktadırlar. Bu konutlarda yerleştirildikleri tarihten itibaren 5 yıl boyunca kira bedeli ödemeden oturduklarını söylemektedirler. Ayrıca her hane için elektrik, su ve gaz giderlerinin 250 TL'lik kısmı Dünya Ahıskalılar Birliği (DATÜB) tarafından karşılanmakta olduğunu 2020 itibarı ile 5 yıllık bedelsiz oturma sözleşme süreleri dolacağı için, oturdukları evleri ya satın alacaklar yada satın alan kişilere kira ödemeyi tercih edeceklerini de bildirmektedirler.

Fotoğraf 5: Ahıskalıların ve yerli halkın yerleşim yerlerini ayıran yolun görünümü

İlk başlarda TOKİ konutlarına Ahıskalıların yerleştirilmeleri sebebi ile yerli halkın aynı konutlarda ev sahibi olmaktan çekindiği yerleşimin mekânsal ayrışmaya sebep olduğu gözlemlenmektedir. Ancak 2019 yılının başlarından itibaren yerli halkın da bu konutlardan satın alması, mülk sahiplerinin kendi evlerine taşınması sebebiyle bu ayrışma ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir.

Ahıskalılar devlet tarafından ekonomik olarak da desteklenmektedirler. 2019 yılına kadar her evden 1 kişi İş-Kur tarafından işe yerleştirilmiştir. Ancak yerleşimlerinin 5 yılı dolmasıyla, devlet tarafından iş edinme süreleri de dolmuş olmaktadır. Farklı istihdam olanakları sağlanması bağlamında Üzümlü Kaymakamlığı tarafından yerli halka ve Ahıskalılara ortak şartlarda kira bedeli karşılığında tahsis edilen seraların önemli bir geçim kaynağı olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 6: Ahıskalılara ve yerli halka Üzümlü Kaymakamlığı tarafından kira bedeli karşılığında tahsis edilen seraların dışarıdan görünüşü.

Ahıskalılardan bazıları geçimlerini Kaymakamlık tarafından kurulan bu seraları kiralayarak üretim yaparak sağlamaktadırlar. Ayrıca tarlalarda, bahçelerde günlük beden işçisi, olarak da çalışmaktadırlar.

Fotoğraf 7: Seraların içinden bir görünüm.

Üzümlü Kaymakamlığı'ndan alınan 2015 yılı istatistiksel verilerine göre ilçedeki Ahıskalıların yetişkin erkeklerin ağırlıklı lise mezunu, kadınların ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Türkçe okuma ve yazma yeterlilikleri ise düşüktür. Bu nedenle Üzümlü Kaymakamlığı tarafından düzenlenen Türkçe okuma yazma kurslarına katılım fazladır. Ahıskalılar ağırlıklı olarak Ukraynaca, Rusça ve az oranda Özbekçe dillerini bilmektedir.

Çocuklara özellikle ilkokul öncesinde verilen uyum eğitimi onların okullardaki uyumunu hızlandırmıştır. Lise düzeyinde olan öğrencilerde ise Kiril alfabesinden Latin alfabesine olan uyum sorunu daha fazladır. Sınırlı sayıda hemşire, doktor, öğretmen gibi mesleklere sahip Ahıskalılar da bulunmaktadır. Kadınlar ise genellikle ev hanımıdır. Üzümlüdeki Ahıskalıların medeni durumları ağırlıklı olarak evli bireylerden oluşmaktadır. Erkek nüfusun kadınlardan fazla olduğu, en fazla yaş dağılımının 31-50 arasında olduğu görülmektedir(Kaştan, 2016 ss.216-229).

Ahıskalılar kamu düzeyindeki işlemlerini yapmak ve yasal işlemlerinin sürdürülmesi için Üzümlü Kaymakamlığı'na bağlı olarak kurulan ve çalışanları Ahıskalı olan Ahıska bürodan faydalanmakta ve kamusal işlemlerini takip etmektedirler. Bunun yanı sıra 31 Mart 2019 yılında yapılan mahalli idareler seçiminde Ahıskalı bir kadının Muhtar adayı olup Muhtar seçildiği görülmektedir. Halen bu görevi yapmakta olan kadın Muhtar Ahıskalıların sorunları ve beklentilerini yerel yönetimler bazında dile getirmekte çözümü için çaba harcamaktadır.

Üzümlü'deki Ahıskalıların sürgün dönemlerindeki dini yaşam tarzlarına baktığımızda kendilerinin tüm zorluklara rağmen Türk ve Müslüman olarak tanımlamadıklarını görmekteyiz. Sürekli bir göç süreci içinde olan Ahıskalı Türkler açısından dinsel yaşayışlarının farklı toplumsal etkenlerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Anavatanlarından ayrı kalmaları, herhangi bir yere ait olmamaları, yeni durumlara uyum sağlama sorunları yanında Ahıskalıları, beslenme, barınma, eğitim, sağlık, vatandaşlık, muhatap alınmama gibi pek çok sorun etkilemiştir (Üren, 2016, ss.3-5-57-59).

Руку		
Сажда		

3. Ракат	4. Ракат	Сон отуруш
Басмала	Басмала	Аттахиййату
Фатиха	Фатиха	Аллаҳумма салли
Руку	Руку	Аллаҳумма барик
Сажда	Сажда	Раббана
		Салам

зла, икинди ва яси намазларинин фарзлари ҳап бир жур
иер.

Fotoğraf 8: Ahıskalıların sürgün dönemlerinde saklayarak muhafaza ettikleri dini bilgiler kitabı

Üzümlü'de bulunan Ahıskalılar diğer "*sürgün bölgelerinde dinlerini tamamen gizli yaşadıklarını, Müslüman oldukları öğrenildiği takdirde çok büyük işkenceler gördüklerini ve aile büyüklerinden bu işkencelerin feci boyutta olduğu yaşanan olayları dinlediklerini"* ifade etmektedirler. Göçle geldikleri *"Ukrayna'da cami olmadığından, cami olarak kendi çabalarıyla oluşturdukları evlerde bu ihtiyaçlarını giderdiklerini*" ifade etmektedirler. "*Cuma Namazı kılmak için 700km yol gitmek zorunda kaldıklarını"* anlatmaktadırlar. "*Din eğitimine ulaşımda yaşadıkları zorluklar sebebi ile dini kaynağından tam anlamı ile öğrenemediklerini nine ve dedelerinin sürgün dönemlerinde yanlarında taşıdıkları kitaplardan, yine ninelerinin dil aktarımı yapması vesilesi ile dine dair Allah- Peygamber sevgisi, helal-haram, cennet-cehennem gibi bilgileri öğrendiklerini, aile büyükleri olmasaydı Müslüman kalamayacaklarını*" söylemektedirler.

Üzümlü'deki Ahıskalılar kendilerini "*Türk ve Müslüman olarak tanımlamanın yanında İslam dininin yaşam tarzını ve gereklerini gündelik yaşamda uygulayabilecek seviyede dini bilgiye sahip olmadıklarını" da* belirtmektedirler. Ahıskalılar "*Üzümlü'de din eğitimi için yazları çocukların, kışın kadınların Kuran kurslarına giderek burada din eğitimi aldıklarını"* belirtmektedirler. *"Üzümlü'de vakit namazlarını kıldıklarını, yerli*

halkla camide cemaatle birlikte namaz kıldıklarını, Cuma namazlarına gittiklerini, dini bayramlarını kutladıklarını, kurban kestiklerini, oruç tuttuklarını" da belirtmektedirler.

Üzümlü'de yaşam tarzını incelediğimiz bu bölümde din eğitiminin toplumsal uyuma katkısını ölçme bağlamında, araştırma örneklemi olarak seçilen Kur'an kurslarından biri olan Geyikli'deki kursa devam eden ve aslında göçmen olan yerli halktan ve onların sosyo-kültürel hayatlarından, dini yaşayış ve algılamalarından da bahsetmemiz gerekmektedir.

Geyikli'deki yerli halk kendilerini *"Şavaklı"* olarak adlandırmakta, Üzümlü ve Erzincan genelinde de bu şekilde tanımlanmakta ve tanınmaktadırlar. 1940'lı yılların başında ekonomik sebeplerden Tunceli'den Erzincan'a aşiret olarak göç eden Şavaklılar Geyikli'ye yerleşmişlerdir. İlçenin genel ekonomisine hakim olan tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Özellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkla uğraşmakta Erzincan'a özel tatlardan olan tulum peyniri üretimine katkıda bulunmaktadırlar. Şafii mezhebine mensup olup, İslam dinini yaşama ve ibadetlerini ifa etmede Şafii mezhebine göre hareket etmektedirler. Kendilerini "ehli-sünnet ümmetten olan Şavaklı" olarak tanıtmaktadırlar. Sosyo-kültürel hayatta Üzümlü'nün hakim kültürüne uymakla birlikte yerel olarak kendi aralarında farklı geleneklerini de mevcuttur. Özellikle kadınların günlük hayatta yerel kıyafetleri olan şalvar ve üzerine "yaşmak" adı verilen ve ağızlarını da kapatan başörtülerinin üzerine uzun büyük bir örtü daha kullandıkları görülmektedir. Şavaklıların diğer halkla ilişkileri sınırlı düzeydedir. Kendi grupları dışında evlilik yapmamakta ve dışa kapalı bir toplum halinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Ahıskalıların Üzümlü'ye yerleştirilmelerini ve Ahıskalıların toplumsal uyumunu ilk olarak "din kardeşliği" vurgusu üzerinden ele almaktadırlar. Ahıskalıların Türk-soylu olmalarından memnun olsalar da günlük hayatta dini tam olarak yaşamadıklarını iddia etmekte ve bu durumun kendilerini rahatsız ettiğini her vesile ile vurgulamaktadırlar. Tüm bunlara rağmen Şavaklıların Ahıskalıları kabullerinde zorluk çekmediklerini ifade etmeleri din birliğinin toplumsal uyumdaki katkısının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3.2. Bulguların Analizi

3.2.1. Toplumsal Uyum Modeli Olarak Din

Farklı toplumların farklı örf ve adetleri, farklı bir dil ve söyleme sahip olmaları, farklı zaman ve mekâna kayıtlı kalmaları aralarında bir kültürel farklılığın oluşmasına zemin hazırlar. Özellikle dil ve an'ane bu konuda daha öncelikli rol oynayarak toplumsal farklılıkları sonuç verir. Aynı şekilde iklim ve coğrafi yapının da insanlar üzerindeki etkisi toplumlar arasında farklılıkları netice verdiği, İbn Haldun'un tespitleri arasındadır (Uludağ, 1998, s. 340). Ancak kültürlerin benzer olması hususunda etkili olan en önemli olgu dindir. Din, her şeyin üstünde, insan hayatını düzenleyici bir temel fenomendir. Dinin bu özelliği toplumsal sahada bütünleyici bir fonksiyona sahiptir. Bireylerin hayatını, onları içeren, ama aynı zamanda aşan mutlak anlamlar ve değerlere göre düzenlenir. Eğer çok kişi böyle bir düzenleyici ilkeyi paylaşırsa, bu şekilde verilen anlam çerçevesi dâhilinde birbirleriyle ilişkide bulunmaları mümkün hale gelir. (Okumuş, 2006, s. 109).

Ortak dini ve kültürel değerler üzerinden, dini ve milli ortak bir bilinç oluşturmak toplumsal bütünleşmenin en önemli parametrelerindendir. Bu bilincin gündelik hayatta davranış biçimleri ile sergilenmesinde ortaya çıkan modelleri, inceleyip anlamak adına Ahıskalılar ve yerli öğrencilerle yapılan mülakatlarda dinin toplumsal uyuma katkısı, etkisi ve varsayımlarımızı destekleyen bulgulara ulaşılmaktadır.

3.2.1.1. Kültürel Uyum Göstergeleri: Toplumun Kültürünü Tanıma ve Değerlerini Benimseme

Bu bağlamda ilk olarak Castles'ın kültürel uyum göstergeleri arasında yer alan toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme teması farklı parametreler kullanılarak analiz edilmiştir.

3.2.1.1.1. Yerlilerin Zihinlerindeki Ahıskalı Algısı

Her ne kadar Türk-soylu olsalar da farklı kültürlerde yaşamış olan toplumların uyum içerisinde yaşamlarını devam ettirmeleri çok büyük önem arz etmektedir. Yerli halkın da Ahıskalılar ile uyum içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için zihinlerindeki Ahıskalı algısını anlamak din birliğinin bu algıyı ne kadar etkilediğini görmek gerekmektedir. Bu algıyı anlamak için yerliler sorulan sorulara şu şekilde cevap vermektedirler.

> *"Çok eziyet çekmişler buralara da savaş olduğu için geldiler. Ama onlarda Türk ve Müslümanlar gelene kadar hiç Ahıskalı kim nerde yaşar bilmiyorduk.*(Yer. Öğr. R. G. 24. y).
>
> *"Türk ve Müslümanlar, çok eziyetler çekmişler sürgünlerde. Ahıskalılar gelecek dediklerinde bu kadar kalabalık olacaklarını zannetmemiştim. Bu bizi baya etkiledi. Türkçeyi bu kadar iyi konuşmalarına da şaşırdım. Ama bazılarına göre kursa gelenler daha dindar ve anlayışlılar. Çok çalışkanlar, temizler* (Yer. Öğr. N. K. 45. y).

Yerli halkın Ahıskalıları tanımlarken "*Türk ve Müslüman*" olduklarının üzerinde durdukları görülmektedir. Ahıskalılara dair bir bilgilerinin olmadığı "*gelene kadar hiç Ahıskalı kim nerde yaşar bilmiyorduk"* Üzümlü'ye göçlerinden sonra Ahıskalılar hakkında bilgilerinin olduğunu anlatmaktadırlar. Ahıskalıları ilk tanımlamaları ve kabul düzeylerini dini referanslar üzerinden ifade etmeleri de söylemlerine yansımaktadır*"ama bazılarına göre kursa gelenler daha dindar ve anlayışlılar".* Kültürel değerlerin benimsemesinde yaşanan sıkıntıları Ahıskalıların göç ettikleri zamandan itibaren din eğitimi veren Kur'an kursu hocası olan H. G. şu şekilde ifade etmektedir.

> *"Ahıskalılar dinlerine çok bağlılar. Bu sebepten göç ve sürgün süreçlerinde de dine bağlılıklarını kaybetmemişler. Bunda aile büyüklerinin çok büyük rolleri var. Dil aktarımı ile bildiklerini anlatmış yaşatmaya çalışmış. Bu sebepten dine hasretler öğrenmek ve yaşamak için çok gayret gösteriyorlar. Yerli halk ilk zamanlarda kendi hayır hasenatları ile yaptırdıkları camiyi Ahıskalılar ile paylaşmak istemediler. O zaman müftü Bey devreye girdi yerlilere kabul ettirdiler. Şimdi bu kurs yapıldı daha rahat ve iki tarafta hiçbir sıkıntı çıkarmadan devem ediyor kursa. Derslerde ve ders aralarında çok uyumlular herhangi kötü bir olay yaşanmadı. İki tarafta Kur'an'a ve İslam dinine çok*

saygılı dine bağlılıkları birbirlerini hoş görmeye benimsemeye yol açıyor. Ancak gözlemlerime göre kursta ki uyum sosyal hayatta o kadar yoğun değil bunun oluşması içim zamana ihtiyaç var" (Kurs. Hoc. H. G. 44. y).

Ancak tüm bunlara rağmen zaman geçtikçe yerlilerin Ahıskalılar hakkındaki algılarının din birliğini temel alarak, toplumsal bütünleşme için gösterdikleri çaba sayesinde düşüncelerinin olumlu yönde etkilenerek değiştiğini ifade etmektedirler. Bu durum ise ulaştığımız verilerin varsayımlarımızı desteklediğini göstermektedir.

İslam'ın ortaya çıkmasından günümüze kadar camiler Müslümanlar için aslında hem bir ilim ve talim merkezi, hem de bir tanıma, tanışma veya sosyalleşme mekânı olmuştur. Bu konuda tarihi kayıtlara baktığımızda bu tarz bir sosyal mekanizma, temel hatlarıyla İslam toplumlarında Asr-ı Saadetten günümüze bu şekilde devam ede gelmiştir. Göçmen bir toplum açısından yeni yerleşim biriminde cami gibi bir ibadetgâhın bir huzur ve sükûnet ortamı olmasının yanı sıra yeni kültür ortamındaki insanlarla ortak değerler üzerinden bir iletişim merkezidir de denilebilir. Göçle birlikte yeni toplumsal sahada göçmen bireyin katılırken yabancılık hissetmediği öncelikli alanlardan birisi camilerdir bir bakıma. Toplu yapılan ibadetlerle sık sık aynı ortamda bulunan göçmen bireyin fark edilmesi ve etrafındaki insanlarla diyalog sürecine girmesi kaçınılmazdır. Ortak yönlerinin çokluğunu gözlemleyen bireylerin bir araya gelmeleri ve kaynaşmaları beraberinde bir bütünleşmeyi getirir. Sosyal hayatın dengeler düşünüldüğünde camilerin ortak değerler ekseninde toplumsal yapıya önemli katkılarının olduğu gözlemlenir (Örnek, 2011, s. 35).

İnsanlar göçmenlerle karşılaşmadan önce göç eden toplumlara karşı zihinlerinde farklı algılar bulundurabilirler. Yeni sosyal çevrede ve bir arada yaşamaya başladıklarında ise bu algıları olumu veya olumsuz yönde değişime uğramaktadır. Yerli halk Ahıskalılara karşı ilk başlarda takındıkları olumsuz tavrın sebebini anlatırken, devletin onlara karşı fazla imtiyazlı davrandığını, çok fazla fırsat verilerek yerli halk ile aralarında adaletsiz bir uygulama yapıldığından bahsetmektedirler.

"Başlarda evlerde bedava oturmaları bizi rahatsız ediyordu, devlet bize onlar kadar sahip çıkmadı, adaletsizlik oldu, bizden de çok fakirler vardı hiç birisine iş-kurdan iş vermediler. Çok açlık çekenler oldu hala da var. Tabi ki başlarda çok karşıydık. Ve bu yüzden kızgındık ve tanışmak istemedik. Ama onları tanıdıkça bu fikirlerim değişti çalışkanlar ne iş olsa yaparlar evlerine ekmek götürmek için çalışıyorlar, evleri için de artık ya kira ödeyecek ya da satın alacaklar ve devlet bu kadar insanı savaştan bir şey vadederek getirdi diye düşünmeye başladık. Tanıdıkça sevdik, komşuluk yapıyoruz, artık buralılar gitmeyecekler anladık, zamanla daha çok kabul edeceğiz"(Yer. Öğr. N. K. 45. y).

Kurs hocası da ilk başlarda yerli halkın zihinlerinde Ahıskalılara karşı ortaya çıkan bu olumsuz durumu şöyle ifade etmektedir.

"Yerlilerde ki kabul Ahıskalılara göre daha yavaş gibi ilerliyor. Sosyal hayatta kültürel uyumda daha fazla rahatsızlık duyduklarından bahsediyorlar. Özellikle yerliler Ahıskalıların giyimlerinin kültürlerine uymadığını, içki içtiklerini ve bunun günah olmadığını düşünüyor oldukları onları daha rahatsız ediyor" (Kurs. Hoc. H. G. 44. y).

Yerlilerin Ahıskalıların giyim-kuşamlarında ki farklılık sebebiyle, Ahıskalılar hakkındaki dini yaşantıda zayıf olmaları düşüncesi göçün ilk zamanlarında karşılıklı iletişime geçmek için büyük bir engel olduğunu ortaya çıkarmaktadır.. Ancak zaman içerisinde Kur'an kursunda eğitim almaya başladıklarında dinin nasıl yaşanacağını bilmediklerini ve öğrendikçe yapmaya gayret ettiklerini gördüklerinde düşüncelerinin olumlu yönde değiştiği, karşılıklı iletişim için özverili adımların atıldığı din eğitimi ortamında yakalanan uyumun sosyo-kültürel hayata aktarıldığı gözlemlenmektedir.

"Bunun dışındaki sıkıntıları ekonomik kaygılardan. En büyük sıkıntıları ise onların işlerini ellerinden alacağı düşüncesi. Devletin oturdukları evlerini onlara ücretsiz verdiği ve her aileden birinin iş-kur dan olan geçici olsa bile işe alınmalarından huzursuzluk duyuyorlar. Kendilerinin arazilerini evlerini kendi imkanları ile aldığını, kendi çocuklarının işsiz olduğundan yakınıyorlar. Manevi olarak, kabullerinde sıkıntı yaşamıyor daha çabuk uyum sağlıyorlar. Ancak olay günlük hayatta maddi konular ile ilgili olunca kabul düzeyleri düşüyor karşı çıkma ret etme durumları oluşabiliyor"(Kurs. Hoc. H. G. 44. y).

Ahıskalıların yerleştirildiği Üzümlü'nün sosyo-ekonomik yapısının göçten önce de yerli halkın istihdam olanaklarına cevap veremeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Yerli halk ile Ahıskalılar arasında en çok sıkıntı yarattığı belirlenen durumda tam olarak bu işsizlik gibi ekonomik nedenler ile ilgilidir. Toplumsal kabulde ilk başlarda dinin öğretilerinden olan "rızk Allah'tandır" düşüncesinin yerini karşılıklı çatışmalar alabilmektedir. Nitekim Üzümlü'de de Ahıskalıların göçünden sonrada diğer göç alan bölgelerde olduğu gibi, aynı durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Yerli halkın şikayetleri arsında, Ahıskalıların çocuklarının işlerini ellerinden aldıkları, kendi taşınmaz mülklerini kendi emekleri ile çalışarak satın aldıkları, Ahıskalıların ise yerleştirildikleri evlerde bir süreliğine de olsa bedel ödemeden yerleştirilmiş olmalarıdır.

Göçün en önemli parametrelerinden olan sosyo-ekonomik sonuçlarının toplumsal uyum ve toplumsal kabulde, dinin yanında büyük bir rol oynadığı, uyumun oluşmasını farklı şekillerde etkilediği de görülmektedir.

3.2.1.2. Kültürel Değerleri Benimseme

Göç nüfus ve insan hareketliliğinin yanında, aynı zamanda yaşam biçimlerinin, inanç ve uygulamaların yeni yerlere taşınmasıdır. Bu çerçevede her kültür, içinde doğup şekillendiği coğrafi sınırların ötesine geçtiği andan itibaren yeni şartlarla karşılaşır. Önceki yaşam şekli bir yandan yeni koşullar içerisinde sürdürülmeye çalışılırken öte yandan yeni şartlara da uyum sağlaması gerekmektedir. (Korkmaz, 2013 s.367, 368). Kültürel değerlere uyum sağlamada Ahıskalılar üstün gayret göstermektedirler. Yerli halk ise göçün ilk zamanlarında ki kabule zorlandıkları, dini kabullere dayalı durumların değişmesinden, Ahıskalıların uyum için gösterdikleri gayretten memnun olduklarını ifade etmektedirler.

"Mesela bu kadar kalabalık Müslüman olmayan bir millet buraya gelse kesinlikle kabul etmezdik. Bizde yaşayamazdık. Bunlar biraz rahat giyiniyorlar diye sıkıntı çekiyoruz başka türlü olsa kesinlikle yaşatmazdık" (Yer. Öğr. N. K. 45.y). Kültürel değerlere uyum sağlamada gösterilen gayret Ahıskalı öğrencilerin ifadelerine de yansımaktadır.

"Biz Müslüman olduğumuz için Ukrayna' da hep kendimizi farklı görürdük. Ama burada bizlerde sizlerde (yerliler*) Müslümanız din kardeşiyiz. Bu yüzden daha çabuk alıştık, kabul ettik birbirimizi. Ahıskalı Ciminli'yiz diyoruz. Büyüklerimiz her nereye gittiyse Ahıskalıyız demişler. Bizde öyle yapacağız. Artık burada yaşıyoruz tabi ama Ahıskalıyız. Yeri geldiğinde Geyikli'liyim de diyorum."* (Ahıs. Öğr. M. T. 43 y*).*

Ahıskalılarda göçe zorlandıkları farklı bölgelerde kendilerinin o kültürlere ait olmadıklarını düşünerek, hakim kültürel değerleri benimsememiş kendi öz kültürlerinden kopmamışlardır. Bu sebepten kendi toplumlarının içine kapanmış, kapalı toplum olarak yaşamışlardır. Ancak Ahıskalıların Üzümlü'ye göçleri her yönü ile bilinçlerinde farklılık arz etmektedir. Bu zorunlu göçleri "*vatan*" hasretlerini gidermekle kalmamış, kendilerini ait hissettikleri, özlemini duydukları sosyo-kültürel dini yapıyla buluşturması sebebi ile göçün ortaya çıkardığı dezavantajları fırsata dönüştürmüştür.

"İlk başlarda Müslüman olduklarını bildikleri için karşılıklı kabul kolay oldu. Ancak dini bilgilerdeki eksiklikler ve bunun yaşamda ortaya çıkması kabul düzeyini düşürdü. Şimdi kuranı öğrenmeye açlar sadece okumayı öğrenelim diye bütün güçlerini okuyabilmeye veriyorlar. Okumayı öğrenip anlama ve yaşama düzeyine geçtikleri zamanda Kur'an'ın evrensel barış dilini de çözmüş olacaklarına inanıyorum. Yerlilerde Ahıskalıların bu çabasını görüp takdir ediyor sabırla eksikliklerini gidermelerini bekliyorlar"(Kurs. Hoc. A. T. 32. y).şeklinde ifade etmektedir.

Yerli halk da Ahıskalıların kendi kültürel değerleri benimsemelerini din üzerinden kurgulamakta ve din eğitimine verdikleri öneme dikkat çekmektedirler. Farklı ulusların içinde yaşamış olmalarına rağmen dini kimliklerini kaybetmemelerini, kendilerini Müslüman olarak tanımlıyor olmalarından memnuniyet duyduklarını ifade etmektedirler.

"Evet hocalarımız anlatıyorlar peygamberimizin Yahudi komşularına bile saygılı davrandığını söylüyorlar. Bizde komşuluk dinimizde önemli diye daha hoşgörülü bakmaya çalışıyoruz. İlk başlarda daha sert düşüncelerimiz vardı" (Yer. Öğr. R. G. 24. y)

Toplumsal uyumun sağlanmasında yakalanması hedeflenen uyuma katkı sağlamak için Kur'an kursları da görev üstlenmektedir. Verilen din eğitimlerinde, kurs ortamında,

sohbetlerde özellikle vurgulanan din kardeşliği, dinin komşuluk ilişkilerine vurgusu anlatılmakta, kurs içinde dini kandillerde, Cuma günlerinde yapılan karşılıklı küçük hediyeleşme programlarında toplumsal bütünleşmenin oluşmasına katkılar sunulmakta dinin toplumsal uyuma katkısı ortaya koyulmaktadır.

Ahıska Türkleri sürgün edildikleri farklı bölgelerde kültürel ve dini bağlarını kaybetmemek için din eğitimlerine çok büyük önem vermişlerdir. Aile büyüklerinin göç süreçlerinde kucaklarında saklayıp muhafaza ederek taşıdıkları dini kitaplardan dilden aktarım yolu ile din ve kültür öğrenimini gerçekleştirmişlerdir.

> *"Ezanımız, Camimiz, ölümüz düğünümüz bir. Din kardeşiyiz her şeyimizle bana bir şey olsa onlar üzülür onlara olsa ben bu dinimizdendir. Dinimiz olmasa bizi buralara almazlardı sevmezlerdi. Bizde istemezdik başka memleketleri Müslüman ata toprağı diye buraya geldik. Gitmeyiz bir daha. Giyim, ibadet ve yeme(helal) içme (içki) konusunda çok değişiklikler oldu. Ukrayna'dayken daha rahattık ama bilmiyorduk dinimizin farklı şeyler istediğini. Müslümandık ama yaşayamıyorduk. Burada öğrendikçe daha çok yaşamaya başladık "* (Ahıs. Öğr. B. K. 64. y).

Ahıskalılar Üzümlü'ye göçlerinden sonra, aynı soy ve dine mensubiyetlerinden dolayı diğer göçlerinin aksine, kendilerini Üzümlünün sosyo-kültürel yapısına ait hissetmekte ve bunu *"Ezanımız, Camimiz, ölümüz düğünümüz bir. Din kardeşiyiz her şeyimizle bana bir şey olsa onlar üzülür onlara olsa ben bu dinimizdendir"* şeklinde din kardeşliği bağlamında ifade etmektedirler. Bu durumda ise yerli ve Ahıskalı öğrencilerin din eğitimine devam ederken Kur'an kursunda, din birliği ve mekanın ruhundan etkilenerek yakaladıkları bu uyumu sosyo- kültürel hayata aktararak toplumsal bütünleşmenin oluşmasına daha fazla katkı sunmaları beklenmektedir.

Ancak karşılıklı uyum konusunda Ahıskalıların da Üzümlü'de kültürel değerlerin bozulduğundan geleneksel aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüştüğünden, boşanma oranlarının arttığından rahatsızlık duyduklarını bu durumun uyumu zorlaştıran bir faktör olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

> *"Sizde* (yerli halk) *Ruslaşmışsınız. Onlar gibi büyüklerinizden ayrılmış başsız* (yaşlısı olmayan) *evlere yerleşmişsiniz. Başınız olmazsa törenizi nasıl devam ettireceksiniz.*

*Anneler ev işleri ile uğraşırken törenizi neneler çocuklara anlatacak yaşatacak. Dinimiz bile büyüğüne hürmeti ve hizmeti nasihat etmektedir"(*Ahıs. Öğr. B. K.64. y).

Ahıskalılar geleneksel Türk aile yapısına sıkıca bağlı olup halen bu yapıyı korudukları için toplumsal huzur ve mutluluğun temelinin aileden geçtiğine inanmaktadırlar. Ancak genel olarak toplumda artan boşanma oranları, geniş ailelerin dağılması ve aile içi şiddetin artması sebebi ile özenle korudukları bu geleneksel aile yapısının bozulmasından endişe duymaktadırlar. Bu durum ise yerli halkla bağların oluşmasında, kültürel yapıya aidiyet ve karşılıklı dayanışmanın güçlendirilmesinde, sosyo-kültürel hayata katılımlarında onları bekleyen bir tehlike olarak ortaya çıkmaktadır.

"*Rusya'da korktuğumuz başımıza gelmeyen şey(boşanma) kendi vatanımızda başıma geldi. Buraya geldikten beri Ahıskalılarda şimdiye dek görülmeyen şey görüldü. 21 aile boşandı bu bizim için dinde, törede olmayan şey biz bunun böyle olmasından korkarız kabul edemeyiz"*(Ahıs. Öğr. M. R. 55.y).

"21 aile boşandı bu bizim için dinde, törede olmayan şey" Ahıskalılar tarafından ifade edilen bu durum sosyo-kültürel olarak aidiyet hissedilen önemli yapıların zamanla çeşitli değişkenlere uğramasını, sosyal yapıya uyumlarını da geciktirebileceğini ortaya çıkarmaktadır. Ahıskalıların bu durumu dini referans alarak kabul etmemeleri, toplumsal uyumdaki dinin işlevsel etkisini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Kur'an kurslarında İslam dininin aile içi mutluluğun toplumsal huzur için en büyük etken olduğu naslarının vurgulanarak öğretilmesi büyük önem arz etmektedir. Kurslarda verilen din eğitiminin, yerli halk ve Ahıskalılar arasında yaygınlaşması, zarara uğrayan bu sosyal yapıların onarılmasına katkıda bulunacak, dinin toplumsal uyuma katkısını önemli ölçüde artıracaktır.

Ahıskalı ve yerli halk birbirlerinin hassasiyetlerini, (tesettüre uygun giyinmek, kamusal alanlarda alkollü içecek kullanmamak, boşanma hususunda daha dikkatli olmak gibi) dikkate almaktadırlar. Bu durumun sonucunda, yerlilerin de göçün ilk zamanlarında karşı çıktıkları kültürel değerlere uymayan davranışların zamanla, öğrenildikçe yapıldığını gördükçe toplumsal kabule daha yatkın oldukları gözlemlenmektedir. Bu öğrenme

sürecinde ise din eğitiminin son derece önemli olduğu katılımcıların ifadelerine yansımaktadır.

> *"Gündelik hayatta çok dindar değiller. Hele tesettürlerine hiç dikkat etmiyorlar. Yaz olunca görmen lazım biz alışık değiliz, ilk geldiklerinde daha kötü giyiniyorlardı açık yerlerde, gündüz içki içiyorlardı. Yasak olduğunu bilmiyorlarmış meğerse. Kurstakilerle de konuşuyoruz onlarda zamanla düzeleceğini daha çok dikkat edip birbirlerini uyardıklarını söylüyorlar"* (Yer. Öğr. N. K. 45. y).

> *"Geldiklerine göre, öğrendikleri ve etraftan gördükleri için kendilerini değiştiriyorlar tabi. Kursa gelenler daha çabuk düzeltiyor kendini ve etrafındakileri. Rahatsız ediyor tabi açık giyinmeleri ve içki içmeleri. Kursa gelenlerde kendi tanıdıklarına kızıyorlar"* (Yer. Öğr. E. S. 33 y).

Ahıskalı öğrenci A. B. ise kursta öğrendiklerini sosyal hayata aktarma, kurs ortamı ve dini kültürel yapının kendi hayatında yaptığı değişiklikler konusunda şu şekilde ifade de bulunmaktadır.

> *"Namazın farzı sünneti, bozanları bozmayanları oruç, ilmihal bilgileri gibi hepsini kursta öğrendiğim dinin kurallarına uyarak yapmaya çalışıyorum. Sadece tam olarak kapanamadım onu da eşim istemiyor. Sana yakışmıyor diyor zamanla oda değişir. Kul hakkı konusunda çok titizizdir. Etrafta bahçelerde meyveler seralar da sebzeler var izinsiz almayı düşünmeyiz bile. Oralarda çalışırken çalışma saatlerine iş sahiplerinin hassasiyetlerine dikkat ederiz. Buda yerli halkın bize güvenmesine ve iş vermesine, birbirimizi rahat gidip gelmeye, karşılıklı iletişimin kaynaşmanın kolaylaşmasına sebep oldu"*(Ahıs. Öğr. A.B. 28.y).

Bireysel olarak, toplumsal organizasyona katılım, kendi varlığını sadece içinde sürdürebildiği topluma karşı fertlere birtakım görevler yükler. Ahıskalılarda hakim kültürel yapıya uyumlarını "*Sadece tam olarak kapanamadım onu da eşim istemiyor. Sana yakışmıyor diyor zamanla oda değişir"* şeklinde ifade etmekte, din eğitimi aldıkları mekanın ruhunun kendilerini etkilemesi ile uyumun zamanla oluşacağı düşüncesini söylemlerine yansıtmaktadırlar.

İnsanın var olup yaşayabilmesi için toplumsal hayatın gerekliliği öteden beri "İnsan, tabiatı itibariyle medenîdir" sözüyle ifade edilir. Bu bakımdan tek tek kişiler,

bireysel varlıklarını devam ettirebilmek için bir topluma, toplumsal organizasyona katılmak durumundadırlar. Başka bir ifadeyle, tek tek her birinin sosyolojik atmosferi olan "toplum"un sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için fertlerin, kendilerinden oluşan bu topluma karşı sorumlulukları vardır (TDV İslam, İlmihali, 2010, cilt, 1, s. 419).

"Başımız tam kapalı değil açık giyiniyoruz diye yerliler çok konuştular, şikayet ettiler. Bizde Müslümanız diye eksiğimizi kabul ediyoruz. Dinde böyle değil diyoruz. Tabi düzelmeyenler var ama onlarda Ukrayna'dakinden daha kapalı giyiniyorlar"(Ahıs. Öğr. Z. S. 31. y) şeklinde ifade etmektedir.

Toplumun birlik ve beraberliğinin temin edilmesinde din merkezi ve en büyük etkendir. Bu durum ise Ahıskalı ve yerli halkın söylemleri analiz edildiğinde bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ortak dinler farklı kültürden gelen toplumlar üzerinde tutkal rolü üstlendiğinden, kültür ve medeniyet kimliği oluşturmakta toplumsal bütünleşmeyi sağlamakta, Ahıskalıların Üzümlü'deki sosyo-kültürel dini hayata uyumlarını kolaylaştırmaktadır.

Yerli halk ve Ahıskalıların din eğitimini almak için birlikte aynı ortamda bulunmalarının toplumsal bütünleşmeye büyük katkısı olduğu görülmektedir. Kur'an kursunda dini bilgileri öğrenmenin yanı sıra, kültürel ve sosyal aktivitelerin organizasyonu ve yürütülmesi, dini kimliğin yerleşmesi ve ibadetlerinin birlikte, doğru şekilde ifa ediliyor olması, kültürel aidiyet ve uyumun oluşmasına ortam oluşturmaktadır. Önemli olan husus şudur ki, alınan din eğitimi davranış modellerine yansımakta ve sosyo-kültürel hayata aktarılmaktadır.

3.2.1.3. Toplum Fertlerine Duyulan Güven ve Yakınlığa Dinin Etkisi

Sosyo- kültürel yaşamları farklı olan iki toplumun bir arada yaşamasına sebep olan göç, göç edilen topluma uyumu için topluma, bireye duyduğu güveni ve yakınlığı da derinden etkilemektedir. Göçmenler için karşılaşılan yeni kültürler, yerliler için kabuller, bireyin ve toplumun değişimini kaçınılmaz kılmaktadır. Türk ve Müslüman olan Ahıskalıların, yerlilerle aralarında ki bu karşılaşmalarının, ortak dini aidiyet sebebi ile din kardeşliği üzerinden güveni ve yakınlığı yakaladıkları görülmektedir.

> *"Geçen yaz teyzem gelmişti Ukrayna'dan. Teyzem tansiyon hastası ilacı bitmiş aldırmamış bizlere. Gündüz bahçede otururken fenalaştı. Yan komşumda yerli bahçedeydiler, çocukları öylece onlara bıraktım hemen yine onların araba ile acile götürdük. Allah razı olsun çok iyi insanlar. Evimin anahtarını da bırakırım. Borç para da veririm yerli komşuma. Ruslara bile vermişliğim oldu. Burada din kardeşime mi vermeyeceğim"(*Ahıs. Öğr. M. T. 43. y).

Günümüz toplumlarında güven unsuru gitgide kaybolmaya yüz tutmuştur. İnsanları kendi akrabalarından bile şüphe duymaya iten olaylarla her gün karşılaşılmaktadır. Güven sorununu aşmanın en büyük saiklerinden biri fikir birliğidir. Hiç şüphe yok ki bunun temel sağlayıcısı da dindir. "*Evimin anahtarını da bırakırım. Borç para da veririm yerli komşuma. Ruslara bile vermişliğim oldu. Burada din kardeşime mi vermeyeceğim"* ifadesi toplumsal güveni sağlamanın temelinin din birliğinden olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sorunu aşmanın diğer yollarından biri de din birliğinin yanında mekânsal birlikteliktir. Yerli öğrenciler özellikle kurs arkadaşları olan Ahıskalılara duydukları güvene ve yakınlığa söylemlerine yansıyan şu ifadelerle yer vermektedirler.

> *"Ahıskalılardan borç para aldık sağolsunlar hemen verdiler. Bizde sıkıntı çıkarmadan ödedik. Onlar isterlerse biz de veririz. Biz alırken sıkıntıya düşmüştük onlardan borç alınca rahatladık. Aynı şekilde onlarda sıkıntıya düşmeseler istemezler. Evimin anahtarını hiç çekinmeden o komşuma bırakırım. Samimiyiz güvenirim, yeri geldiğinde aile sırrımı paylaşırım. Çocuklarımı özellikle Kurstan Ahıskalı olan tüm arkadaşlarıma emanet ederim. Onları daha çok görüp tanıyıp güvendiğim için"*(Yer. Öğr. R. G. 24. y).

Bu bağlamda toplumun fertlerine güven ve yakınlığa "*din kardeşliği*" açısından bakıldığında yerli ve Ahıskalı halkın arasındaki uyum sürecinde, kurs öğrencilerinin anlatımlarında da görüldüğü üzere dinin önemli bir konuma ve etkiye sahip olduğu söylenebilir. Kur'an kursu, toplumsal işlevi gereği Ahıskalı ve yerli halk arasında aracı bir kurum vazifesi görmektedir. Her iki topluluk için de İslam dini ve kurs ortamı bir arada yaşamanın, sorunları birlikte aşmanın önemli bir referansı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca iki toplum arasında ortak değerlerin, geçmişin ve kültürel benzerliklerin bulunması da uyum sürecini kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

Dinin birleştirici gücünden yararlanan ve bu konuda üstün gayret gösteren Ahıskalıların durumunu Kurs hocaları da ifade etmektedirler.

"Çünkü din doğası gereği her zaman barış ve kardeşliği öğütler. Bu iki dindaş içinde ilk kabul Müslüman oldukları için oldu. Kursta din kardeşliğine dayalı ekilen tohumların zamanla tutacağını düşünüyorum. Zamanla kursta (ekilen kardeşlik tohumlarının sosyal hayata daha fazla yansıyacağını düşünüyorum"(Kurs. Hoc. H. G. 44. y).

Din, bir güvenlik ve anlam kaynağı olarak göçmenlerin karşılaştıkları yeni şartlarda güvenli bir liman görünümü vermektedir. Din, göçmen grupların yeni bir çevrede tutunabilme gayretlerinde, bilhassa daha çok güvene ihtiyaç hissettikleri yeni bir ortamda var olma çabaları için atıf yaptıkları en önemli bir referans olabilmektedir. Böylelikle gerek göçmenler ve gerekse de yerel halk dinin birleştirici gücünden yararlanarak yeni toplumsal koşullara uyum sürecini aşmaya çalışmaktadırlar (Erkan, 2016, s. 1, 35).

Ahıskalıların yaşam şartlarına baktığımızda da bunu net olarak görmekteyiz. Kendi söylemlerinden de anlaşıldığına göre "din birliğinin" yanında "mekânsal birlikteliğin" olduğu Kur'an kurslarında bulunanlar sosyal güven sorunu yaşamamaktadırlar. Evlerinin anahtarlarını, hatta çocuklarını bile komşularına emanet edebilmeleri bunun göstergelerindendir. Bu da onların dini ve mekânsal birliktelik yaşadıkları insanlara karşı sosyal güven duyma konusunda bir endişe taşımadıklarını göstermektedir.

3.2.1.4. Toplumsal Bütünleşmede Dinin Rolü ve Kültürel Yapıya Aidiyet Hissi

Kültürün önemli belirleyici unsurlardan biri de manevi unsur yani toplumun inancıdır. Çünkü din hem bireysel hem de toplumsal düzlemde etkilidir. Din bireyin kendi varoluşunu ve içinde bulunduğu evreni anlamlandırmanın ve bireyin iç dünyasında belirli bir teslimiyetin aracı, toplumsal düzlemde ise toplum ilişkilerinin, toplumsal davranışların şekillenmesinde, kurumların ortaya çıkmasında önemli bir etkendir. Dolayısıyla din içinde bulunduğu toplumu etkiler, şekillendirir. Dini sahadaki değişmeler kültürün diğer alanlarında da değişime neden olur. (Turhan, 2002, s. 86). Ahıskalı öğrenciler kültürel ve dini değerlere uyum konusunda başarılı bir süreç geçirmektedirler. Kültürel değerlere

aidiyet duygusu ve dinin toplumsal uyma katkısını, yerli ve Ahıskalı öğrenciler arasında ölçmek için sorduğumuz "Kendinizi buraya ait hissediyor musunuz? Yani nerelisiniz diye soranlara ne diyorsunuz? Sizce dinin toplumsal uyuma katkısı var mı? Varsa Nedir?" sorularını samimiyetle cevapladıkları görülmektedir. Ahıskalılar bu soruları sadece yerel halkın kullanmakta olduğu Üzümlü'nün eski ismi olan "Ciminli'yiz" diyerek cevap vermişlerdir. Bu durum Ahıskalıların kendilerini göç ettikleri yere aidiyet hissettiklerinin göstergesini oluşturmaktadır. Yerli ve Ahıskalıların din birliğinin uyuma katkısının ise büyük olduğundan bahsettikleri görülmektedir.

> *"Ciminli'yiz diyoruz artık buralıyız diyoruz. Gündelik hayatta tesettür konusunda değişiklik oldu bende. Artık Ahıskadaki gibi yarım kapatmıyorum tamamen doğru olan gibi örtünüyor daha kapalı giyiniyorum"(*Ahıs. Öğr. Z. S. 31. y).

> *"Ahıskalı Ciminliyiz Geyiklide oturuyoruz derim. Buraya ilk geldiğimizde ezanı duyacağız diye yatmamıştık. Ezanı duyunca aşık olduk sevdik. Buralıyız buralar bizim biz buralarınız dedik. Daha kolay alışmamıza dinimizin bir olması sebep oldu. Kursa gelmese bir arkadaş merak der hemen gideriz. Kurstakileri daha çok severiz. Her gün görmeye alıştık olmayınca merak ediyor insan, geliyoruz sabahtan öğlene kadar buradayız."(*Ahıs. Öğr. M. R. 55. y).

Dinin toplum hayatında yapısal, bütünleyici bir işlevi icra etmesi insanların ona yüklediği anlamla mümkündür. Bu sebeple din gerçeğinin farklı kültürden, farklı coğrafyadan gelen insanları ortak bir anlamda buluşturması muhakkak ki uyum ve aidiyet açısından önemlidir. Ahıskalıların yaşamları boyunca özlemini çekip hiç duyamadıkları "Ezan" sesini işitmeleri, onu duymak için beklediklerini ifade etmeleri, duyduktan sonra "*aşık olup*" kendilerinden geçtiklerinden bahsetmeleri göç ettikleri yere uyum sağlamada büyük bir öneme sahiptir. Hayatlarında ilk defa minarelerden yükselip insanın ruhuna işleyen, Müslüman olduklarını hatırlatan ve iman tazeleyen "Ezan" sesini işitmeleri hasretini duydukları vatana gelmiş olduklarını, uyum ve aidiyet hususunda çok hızlı yol alacakları, daha göçün ilk anlarında bile ortaya çıkarmaktadır. Halen "Ezan" sesini duymalarının Ahıskalılar için sembol anlamlar ifade ettiği gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda göç ve uyum alanında toplumsal bütünleşmenin en etkili unsuru, bir bakıma dindir de denilebilir. Nitekim araştırmamızda söylemlere yansıyan bulguları analiz ettiğimizde ortaya çıkan sonuç bize bu gerçeği ispat eder niteliktedir. "*Daha kolay alışmamıza dinimizin bir olması sebep oldu. Kursa gelmese bir arkadaş merak der hemen gideriz. Kurstakileri daha çok severiz. Her gün görmeye alıştık olmayınca merak ediyor insan, geliyoruz sabahtan öğlene kadar buradayız".* Aynı dine mensubiyet, çok uzak mesafelerdeki insanları ortak bir anlam alanı olan Kur'an kursunda buluşturmakta, din kardeşi ile aynı mekanın ruhunu yaşamakta ve bu yönüyle de toplumsal bütünleşmeyi hızlıca sağlayabilmektedir.

> *"Buraya ilk geldiğimizde ilk kez ezanı duyacağız diye kimse uyumamıştı. Ezanı duyunca saatlerce ağladık. Dinimiz bir olmasa gelemez bu kadar rahat alışamazdık"*(Ahıs. Öğr. S. Ş. 50. y).

Ahıskalıların genelde Türk toplumuna özelde Üzümlü'ye olan aidiyetlerini din üzerinden kuruyor olmaları toplumsal uyumda dinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. "*Buralıyız buralar bizim biz buralarınız dedik. Daha kolay alışmamıza dinimizin bir olması sebep oldu. Ciminli'yiz diyoruz artık buralıyız diyoruz. Gündelik hayatta tesettür konusunda değişiklik oldu bende. Dinimiz bir olmasa gelemez bu kadar rahat alışamazdık"* gibi katılımcı söylemleri de bu savımızı destekler niteliktedir. Bu bağlamda din eğitiminin ve Kur'an kursu ortamının sunduğu katkı da açıkça ifade edilmektedir. "*Kursa gelmese bir arkadaş merak eder hemen gideriz. Kurstakileri daha çok severiz"* şeklinde söylemlerde bulunarak din eğitiminin toplum yaşantısı için önemini vurgulamaktadırlar.

> *"Müslüman Ahıska Türkü'yüz ama artık biz de Geyikli'deniz derim. Müslüman ve Türk olmasaydık bizi buraya getirmezlerdi. Biz dinimiz gereği şimdiye kadar gittiğimiz hiç yerde ayrımcılık devlete düşmanlık yapmadık. Kurstakilerle kardeş gibi akraba gibiyiz çok şükür. Allah'ımız dinimiz, Muhammed'imiz bir aynı dini öğrenmeye çalışıyoruz. Burada kendi vatanımızda Müslüman yerlilerle daha uyum içerisinde yaşarız. "*
> (Ahıs. Öğr. B. K. 64. y).

> " *Biz Müslüman olduğumuz için Ukrayna' da hep kendimizi farklı görürdük. Ama burada bizlerde sizlerde (yerliler) Müslümanız din kardeşiyiz. Bu yüzden çabuk alışıyoruz, kabul ediyoruz Ruslar gibi değil yani* (Ahıs. Öğr. R.Ş. 36. y).

"Ukrayna'da dine açtık hasrettik şimdi öğrenmeye başladık. Dinin kurallarını namaz, abdest, tesettür, ahlak, ilmihal tam olarak öğreniyoruz. Zamanla yaşayarak tam olarak yapmaya başladık. Kurstaki arkadaşlarımla daha samimiyim. İki tarafta Müslüman bunu kursta daha iyi görüyoruz. Bilmediğimizi, yaptığımız yanlışları bilmeden yaptığımızı kursta daha iyi anlıyorlar"(Ahıs. Öğr. K. G. 37. y).

Yerli öğrenciler de Ahıskalı öğrenciler gibi, dinin toplumsal uyuma katkısının büyük olduğunu ifade etmektedirler.

"*En çok Ahıskalı komşularım var. Ama kendi yerli akrabamla daha çok görüşüyorum. Tanışmadık daha çünkü onlar kursa gelmiyor, daha uzak duruyorlar bizden* (Yer. Öğr. F.M. 47. y).

"Kursa gelmeyen Ahıskalılarla hiç görüşmüyorum, görüşmekte istemiyorum. Onlar da Müslüman olduklarını söylüyorlar ama yaşamıyorlar. Öğrenmek için kursa gelmiyorlar. Giyimleri helal haram algıları, içki kullanmaları kurstakiler gibi iyi değil. Kursa gelenlere oturmalara, düğünlerde, hasta ziyaretlerinde, mevlüt, cenaze gidiyorum, diğerleriyle hiç görüşmüyorum. Kursa gelenleri daha çok severim. Dinimizi öğrenmeye çalıştıkları için (Yer. Öğr. N. K. 45. y).

"İlk karşılaşmamız kursta oldu sonra düğünler, cenazeler, namazlar, iftarlar, sahurlar, mevlitler derken birbirimize benzeyen çok şeylerimiz var diye daha çok yakınlaşıyoruz. Kurs arkadaşlarım sayesinde onların diğer akrabaları ile de komşuluk yapıyoruz yemekler, ders çalışıyoruz. Çocuklar birlikte ders çalışıyorlar(Yer. Öğr. E. S. 33. y).

Din farklı şekillerde kendisini ortaya koyar. Teorik boyutunu inançla, pratik yönünü ibadetlerle ve sosyolojik niteliğini ise dini cemaat ile açığa vurur. Bir dinin, bir inancın kendi varlığını devam ettirebilmesi sosyal ilişkiler kurabilmesi ve geliştirebilmesiyle mümkün olabilir (Wach, 1995, s. 54). Sosyal ilişkilerin oluşturulması ve devam ettirilebilmesi, gibi işlevleri açısından din toplum yaşamı için önemli bir faktördür.

Yerli halk için Ahıskalıların kursta bulunuyor olmaları uyum sağlamaları açısından önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. *"Kursa gelmeyen Ahıskalılarla hiç görüşmüyorum, görüşmekte istemiyorum. Onlar da Müslüman olduklarını söylüyorlar ama yaşamıyorlar. Öğrenmek için kursa gelmiyorlar…. Kursa gelenleri daha çok severim. Dinimizi öğrenmeye çalıştıkları için"* şeklinde ki ifadeleri uyum için sadece "din kardeşliği" nin yetmediğini, dini kaynağından öğrenip doğru yaşamak için Kur'an kursunda bulunmanın yerli halk açısından önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.1.5. Farklı Gruplar Arası Evlilikte Dinin Rolü

Toplumsal uyum ve bütünleşmede faklı gruplar arası evlilik önemli bir yer tutmaktadır. Ahıskalı ve yerli halk arasında son yıllarda kültürel uyum göstergelerinden olan karşılıklı evlilikler de yaşanmaktadır. İlk önce orta ve yaşlı kişiler arasında eşler öldükten sora görülen ikinci evliliklerin son zamanlarda gençler arasında ilk evlilik olarak da yapılmaya başladığı görülmektedir. Evlilik yapılan aileler ile yapılan mülakatlarda, evlilik için ilk şartlarının din birliği olduğu, Ahıskalı ve yerli halkın din üzerine vurgu yaptığı, kültürel ve dil uyumunun da belirgin olarak vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Yerli halktan olan ve Ahıskalı gelin getiren kurs öğrencisi ise karşılıklı düğün yapılmasının ilk sebebinin din birliği olduğunu şu şekilde ifade etmektedir.

> *"Müslüman olmasaydı gelinimin tarafı kesinlikle almazdım. Dinimiz komşuluğa çok önem veriyor onların bizim üzerimizde hakları var. Birde aile birliğine çok önem veriyorlar saygılılar. Büyüklerine hürmetleri çok güzel. Onlarda Müslüman bizde en çok bu yüzden sıkıntı çıkarmadan buralarda birlikte yaşıyoruz"(Yer. Öğr. F. M. 47. y).*

> *"Evlilikler oldu, komşuluk yapanlarda var, olacak tabi bunun tek sebebi dinimizin bir olması tam yaşamıyor olsalar da dinin etkisi büyük"*(Yer. Öğr. Ş. D. 54. y).

Kurs Hocası A. T. iki toplum arasında karşılıklı yapılan evlilik için şu ifadeleri kullanmaktadır.

"İlk duyduklarında tepkileri farklı oldu kabul etmediler. Ama zamanla gençler vazgeçmeyince bizlerde devreye girdik. Aynı dinden olmaları evlilik konusunda yumuşadıkları ilk yer oldu" (Kurs. Hoc. A.T. 32. y).

Yapılan mülakatlarda din birliği, Kur'an kursundaki birliktelik, dil birliği, farklı kültür yapılarından gelen kişileri bir araya getiren ortak değer olduğu belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ortak değerlerin, camii, mevlit, cenaze törenleri ve din eğitimi için Kur'an kursunda birada bulunuyor olmalarının göçmenlerle yerli halk arasındaki sosyo-kültürel uyumu kolaylaştırıp hızlandırdığı, yerli ve Ahıskalı halkın söylemlerine de yansımaktadır.

Mülakatlara katılan katılımcıların söylemlerinden elde edilen bulgulara göre karşılıklı evliliklerin yapılabilmesi için ilk başlarda din birliği referans noktası teşkil etmektedir. Din ve dil birliğinin yanı sıra Kur'an kursunda yakalan kardeşlik ruhunun, sosyo-kültürel pratik hayata aktarımı ile karşılıklı kabullerin arttığı, evliliklerin yapılmasının önündeki engellerin kaldırıldığı, toplumsal uyumu kolaylaştıran bir faktör olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumda göç edilen toplumla ortak dine sahip olma ile topluma uyum arasında olumlu, kolay bir ilişki kurulduğu varsayımımız desteklenmekte dinin toplumsal uyum için bir model oluşturacağı açıkça ortaya çıkmaktadır.

3.2.2. Sosyal Uyum Göstergeleri

Sosyal bir olgu olması nedeniyle bireylerin yaşamları ve davranışları için temel aldıkları dinin, sosyal hayatın şekillendirilmesinde de önemli bir yeri bulunmaktadır. Dinin en önemli faktörlerinden biri sosyal kontrol aracı olarak toplumsal bütünleşmeye zemin oluşturmaktır. Ahıskalı ve yerli halkın din birliğini referans alarak sosyal uyum ve bütünleşme konusunda engelleri aşmak için büyük çaba gösterdikleri görülmektedir.

3.2.2.1. Mekânsal Ayrışma

Mekansal ayrışma genel bir bakışla "iki veya daha fazla grubun kent ortamının farklı bölümlerinde birbirinden ayrı yaşama derecesi" olarak tanımlanmaktadır (Massey,

vd, 2009, ss. 282-419). Johnston tanımına göre ise mekânsal ayrışma; geniş bir nüfus içinde, alt grupların yerleşim ayrışmasını ifade eder ki; bu alt gruplar öncelikli olarak dini inançları veya gelir durumu, etnik köken, ırksal gruplarla ilişkilendirilerek mekânsal ayrışmayı tanımlamaktadır (Johnston vd. 1983 akt, Firman, 2004, ss. 349-368). Mekansal ayrışma süreci insanların kendilerine benzer özellik gösteren insanlarda belli bir zaman ve mekan da bir arada yaşamalarının ortak sonuçlarıyla ilgilidir. Grupların ekonomik, kültürel ve etnik farklılaşma derecesi ile aralarında kurmak istedikleri sosyal ilişkilerin büyüklüğü, mekansal ayrışmanın ölçüsünü de belirlemektedir. Mekansal ayrışmayı oluşturan asıl etmen, toplumsal grupların konut piyasası ile kurdukları ilişkiler olarak tanımlanmaktadır (Işık, vd, 2009, s.399).

Ahıskalıların Üzümlü'ye yerleştirilmelerindeki en önemli etken de devletin elinde kullanıma hazır bulunan TOKİ'nin hazır konut stoğudur. TOKİ'nin iskan alanı olarak daha önceden yerel halktan alıp kamulaştırdığı arazilere yapılan bu konutlar mahalle yerleşiminden uzakta bulunmaktadır. İlgililerden alınan bilgilere göre inşaa edilen bu konutlar ilk önce yerli halkın satın alıp yerleşmesi için planlanmıştır. Ancak yerli halk konut fiyatlarını pahalı bularak konutları satın alıp yerleşmemişlerdir. Devletin elinde kalan bu konutlar Ahıskalıların toplu ve iskanlı göç ettirilmesinin ardından Ahıskalılara beş yıl süre ile bedelsiz verilmiştir. Bu uygulama ilk etapta yerli halkın Ahıskalılara ilişkin kanaatlerinde olumsuz bir etki meydana getirmiş, iki halk arasındaki sosyal mesafeyi artırmış ve toplumsal uyumun önünde önemli bir bariyer olmuştur.

Ahıskalılar 2019 yılı sonu itibarı ile beşinci senelerini doldurduğu gerekçesi ile oturdukları evleri uygun ödeme koşulları ve geldikleri yılın konut fiyatı karşılığında ya satın alarak ya da satın alan kişilerin kiracısı olarak oturmaya devam edeceklerdir. Devletin uygulamasına ek olarak mahallelerin mekânsal olarak birbirinden keskin bir şekilde ayrışması da toplumsal bütünleşmenin gecikmesine sebep olmuş dahası yerli ve Ahıskalı halkı rahatsız ettiği görülmüştür.

"Mahallemizde ilk başlardan beri daha fazla Ahıskalı olsun isterdim. Ama yerleşim bu şekilde yapılmış, önceden hiç yoktu şimdi yavaş yavaş onlarda bizim mahallelere

taşınmaya başladı. Ayrı olmak tanımamıza engeldi artık daha yakından tanıyabiliyoruz böylesi daha iyi” (Yer. Öğr. R. G. 24. y).

“Zaten bahçelerimiz büyük evler uzak birbirinden şehirdeki gibi yakın olamıyoruz. Mahallelerin ayrı olması daha uzak kalmamıza sebep oluyordu buda tanışmamızı geciktirdi tabi kursta tanıştık ve kaynaştık” (Yer. Öğr. N. K. 45. y).

Ahıskalıların ve yerli halkın aralarında bulunan bu mekânsal ayrışmanın ortadan kalkmasından yerli halktan rahatsızlık duyan öğrencilerde bulunmaktadır. Bu durumdan şikayetçi olan yerli bir öğrenci söylemlerini şu şekilde ifade etmektedir.

“*Ahıskalıların yerleri ayrı olması daha iyiydi. Farklı yerden gelmişler nede olsa buralılar gibi değiller, şimdi karıştı mahalleler ne bileyim böylesi daha mı iyi yaşayıp göreceğiz*”(Yer. Öğr. Ş.D. 54. y).

Mekânsal ayrışmadan yerlilere göre Ahıskalıların daha çok rahatsız olduklarını Ahıskalı bir öğrenci şöyle dile getirmektedir.

“Mahallemizde daha çok yerli olmasını isterdim. Daha erken tanışırdık yani komşu olduğumuz için buna mecbur kalırdık. Şimdi biraz gecikti bile bence karşılıklı samimiyet kurmamız”(Ahıs. Öğr. M. T. 43. y).

“Keşke ilk geldiğimizde bu kadar yerli komşumuz olsaydı. Biz bilmediklerimizi yerlilerden öğreniriz. Onlar da bizden. En çok Ahıskalı komşular var ama ben en sık yerli komşularımla görüşüyorum. Daha çok şey öğrenmek ve çabuk alışmak için”(Ahıs. Öğr. Z. S. 31. y).

“ İlk başlarda yerliler buralarda olsaydı daha samimi olurduk birbirimizle. En çok Ahıskalı komşular var ama ben yerli kurstan komşularla daha sık görüşürüm”(Ahıs. Öğr. B. K. 64. y).

Yerli halkın Ahıskalılara göre mekânsal ayrışmanın kalkması hususunda daha olumsuz düşünceleri olduğu söylemlerine yansımaktadır. Bunu sebebi yerli halkın sosyo-

kültürel pratik hayatta kapalı bir toplum olarak yaşamalarını sürdürmelerine bağlanabilir. Ahıskalıların mekânsal ayrışmanın kalkması konusuna, dillerini geliştirmek, daha hızlı uyum sağlamak adına, yerlilere nispetle daha istekli, sabırlı ve gayretli oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum Ahıskalıların söylemlerinden geçmişlerinden beri farklı kimlikte olan kişilerle, yerlilere göre daha fazla karşılaşmış olmalarına dayandırılmaktadır.

Kurs içerisinde derslerde ve ders aralarında yerli ve Ahıskalı öğrencilerin ayrışmasında kurs hocaları ilk başlarda bu ayrışmanın olduğunu, din eğitimi ve karma sosyal faaliyetlerden sonra bu ayrışmanın görünür şekilde ortadan kalktığını belirtmektedirler.

> "*Şunu da gözlemliyorum ki kursta bulunmayan yerlilerle Ahıskalılar arasında kabul düzeyi daha düşük. Din Eğitiminin burada bulunuşlarının etkisi büyük. İlk kursa geldiklerinde ayrı ayrı oturup, ayrı çay molalarına çıkıyorlardı. Ancak çok uğraştık sohbetler, programlar, gezilerden sonra ikinci yılda bir arada olmaları gerçekleşti"*(Kurs. Hoc. H. G. 44. y).

Araştırmaların bir kısmı göçmenlerin göç alan topluma uyumu açısından belirli bir bölgede yoğunlaşmaları aidiyet ve yer duygularının gelişmesinde, buna bağlı olarak uyum süreçlerinin hızlanmasında etkili olduğu (Murdie, vd, 2010, ss. 297-301) görüşündedir. Bazı yazarlar ise bu görüşün tersi olarak göçmenlerin yerleştikleri ülkede belirli bir yerde yoğunlaşmasının, göç ettikleri yerdeki halkla uyum sürecini zorlaştırdığı yönündedir (İpek, 2002, s. 125, Ünal, 2012, s. 58, Andersen, 2004: s. 6).

Mekânsal ayrışmadan yerli ve Ahıskalı halkın rahatsız olduğu gözlemlenmekte, az sayıda da olsa mekânsal ayrışmanın olması gerektiğini belirtenlerde olmaktadır. Bu tür bir ayrışmanın Üzümlü'ye Ahıskalı göçünde toplumsal bütünleşmeyi geciktirdiği, uyum için sağlanması gereken karşılıklı iletişime engel olduğu yerli ve Ahıskalıların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Kuran kursunun mekânsal ayrışmanın beraberinde getirdiği sosyal mesafeyi azalttığı hatta bazıları için ortadan kaldırdığı hususunu mülakatlar görüştüğümüz öğrenci

ve hocalar ifade etmektedirler. *"İlk karşılaşmamız kursta oldu sonra düğünler, cenazeler, namazlar, iftarlar, sahurlar, mevlitler derken birbirimize benzeyen çok şeylerimiz var diye daha çok yakınlaşıyoruz. Kurs arkadaşlarım sayesinde onların diğer akrabaları ile de komşuluk yapıyoruz yemekler, ders çalışıyoruz. Çocuklar birlikte ders çalışıyorlar"* gibi ifadelerde bulunarak mesafelerin azaldığına dikkat çekmişlerdir. Kurs hocaları da bu konuda *" Şunu da gözlemliyorum ki kursta bulunmayan yerlilerle Ahıskalılar arasında kabul düzeyi daha düşük. Din Eğitiminin burada bulunuşlarının etkisi büyük"* demekte ve kursta bulunarak din eğitiminin ve kurs ortamının, sosyo-kültürel uyuma katkısının merkezi önemine sahip olduğuna dikkat çekmektedirler. Kursun bulunduğu yer yerli ve Ahıskalı mahallelerinin tam ortasında yola yakın olmakla birlikte, her yerden ulaşımı da kolay olmaktadır. Göçün ilk zamanlarında yaşanan mekânsal ayrışmanın, din eğitimi için Kur'an kursunda bulunmaları sayesinde aşıldığı, toplumsal bütünleşmenin önündeki engelinin hafifletildiği, toplumsal uyuma katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda; Kur'an kursunda iki tarafın bir arada bulunup arkadaşlık ilişkileri içinde bulunmaları, bu kurs arkadaşlık ilişkilerinin sosyal sermayeye olumlu yansıdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yerli ve Ahıskalı halkın gündelik hayatta farklı mekan ve sosyal ortamlarda kültürel karşılaşmaları arttıkça (temkin ve öfke yerine) toplumsal uyumlarının artacağı da gözlemlenmektedir.

3.2.2.2. Kendi Grubu İçinde ve Dışında Sosyal Etkileşim İletişim ve Din

Göçmen toplumun kültürel olarak şekillenmesinde dinin önemli bir yeri vardır. Dinin toplum hayatında yapısal, bütünleyici bir işlevi icra etmesi insanların ona yüklediği anlamla mümkündür. Ülkemizde din gerçeğinin farklı kültürden insanları ortak bir mekânda (*camii,*) toplaması, ortak değerler (*dini bayramlar, mevlit, cenaze törenleri, teravih namazları, iftarlar*) etrafında örgütlemesi kültürel bütünleşmede ve bireyler arasındaki iletişimi kolaylaştırmaktadır (Örnek, 2010, s, 40).

> *"Bizimkilerden yeni yaşamımıza dair öğrenecek bir şey yok. Hem dil öğrenmek hem de buraya çabuk alışmak için, yerlilerle daha fazla vakit geçiriyorum. Fazla vakit geçirmenin faydasını da gördüm. Diğer Ahıskalılara göre daha çok dil anlıyor, konuşuyorum ve çocukların derslerine yardımcı olabiliyorum. Yaptığım yemeklerden yerlilere götürürüm onlarda getirirler. Eşlerle ziyaretleşiriz, kışın haftada bir gün yazın neredeyse her akşam.*

Erkeklerde birbirleri ile samimi işten, bahçelerden, gündelik yaşamda ne varsa onlardan konuşurlar" (Ahıs. Öğr. A. B. 28. y). Yerli öğrenci:

"*Ahıskalı yeni gelin komşum var onunla görüşüyorum. Oda yeni evli bende aramız iyi arkadaş gibiyiz. Diğerleri yaşlı çok anlaşamıyoruz, yaptığım yemeklerden veririm. Kadınlar düğün, cenaze, günde bir arada oluruz. Eşlerle de birlikte çay içer, pikniğe gideriz. Ahıskalı komşularımla beraber alış-verişe gideriz, şehre ineriz kıyafet almaya, büyük mutfak alışverişi için marketlere falan. Kadınlarla kendi aramızda gün yapıyoruz yerlilerden de gelen var Ahıskalıda. Düğün, bayram, cenaze, mevlit gibi zamanlarda Ahıskalılarla birbirimize her ne iş olursa yardım ederiz"* (Yer. Öğr R.G. 24. y).

Birlikte kılınan namazlar, mevlitler, düğünler, cenaze törenleri gibi dini ritüellerin bir arada yapılmasının yerliler ve Ahıskalılar arasında iletişimi kolaylaştırıcı, hoşgörüyü, dayanışmayı artırıcı bir etkisi bulunmaktadır. "*Düğün, bayram, cenaze, mevlit gibi zamanlarda Ahıskalılarla birbirimize her ne iş olursa yardım ederiz"* gibi bu ifadeler söz konusu sosyal etkileşimin en somut örneğini oluşturmaktadır.

Her göç toplumunda olduğu gibi toplumsal kabullere sorunsuz ulaşılmamaktadır. Ahıskalı ve yerli çocuklar arasında ilk zamanlarda göçün kaçınılmaz süreçlerinden olan, çeşitli olumsuz durumlarında yaşandığı yapılan mülakatlarda söylemlere yansıdığı görülmektedir.

"İlk zamanlarda çocuklar arasında okulda çok sıkıntı oldu. Çocuklara yerli çocuklar gidin buradan pis Ruslar gibi şeyler söylemişler. Ama bizim çocuklar Rusluğu hiç kabul etmezler karşılıklı ufak itelemeler yaşanmış. Tabi çocuklar çok üzüldü ama artık yok. Okul idarecileri de bu konuda çok duyarlılar. Ahıskalıların tarihi ve geçmişi ile ilgili bilgiler verildi karma oyunlar maçlar aile buluşmaları yapıldı. E tabi zamanda geçtikçe tanış oldukça karşılıklı ön yargılar geçti" (Ahıs. Öğr. A. B. 28. y).

Okullarda yaşanan bu olaylar iki grup arasında ilk başlarda din algısının ve onun yaşam biçiminin farklılığına karşı (Ahıskalıların giyimi ve içki kullanımı, yerli öğrencilerin Ahıskalıları tanımlaması) bir tepkinin ortaya çıktığını göstermektedir. İnsanlar farklı topluluklar ile sosyo-kültürel pratik hayatta karşılaşmaya başladıklarında

kendi yaşam biçimleriyle karşılaştıkları yeni kültür arasında mukayese yapmaktadırlar. Yerli halkın ve göçmenlerin birbirlerini kendi kültürlerine göre değerlendirdikleri olumu veya olumsuz yönler muhakkak ki olacaktır. Yerli ve Ahıskalı öğrencilerin birbirlerine karşı olumsuz bulup karşı çıktıkları bu durum ise dini referanslar üzerinden olmaktadır. Yerli öğrencilerin Ahıskalıların giyim tarzlarını eleştirerek *" pis Rus'lar gidin buradan"* gibi, Ahıskalı öğrencilerin ise dini ve kültürel aidiyetlerinin olmadığı bir tanımlaya karşı verdikleri tepki "*bizim çocuklar Rusluğu hiç kabul etmezler"* gibi söylem ve tavrıları toplumsal kabulde dinin rolünü bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Ahıskalıların Kur'an kursuna devam etmeleri, dini kaynağından öğrenip bunu günlük hayatta uygulamaları, olumsuz bu karşılaşmaların büyümeden engellendiğine sebep olmaktadır. Bu durum da katılımcıların söylemlerine yansımaktadır. Böylelikle din, dil birliğinin ve kurs ortamının, yerli ve Ahıskalı halk arasında büyük çatışmalara yol açmadığı, ilgililer ve karşılıklı tarafların olaylara olgun yaklaşımları sebebi ile çözüme kavuştuğu anlaşılmakta toplumsal uyum ve kabul için iki tarafında üstün gayret gösterdiği görülmektedir. Din birliğinin birçok boyutta sosyo-kültürel değişime kapı araladığı, toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayarak toplumsal uyumu hızlı ve kolay bir hale getirdiği görülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Göç, Türkiye gibi dünyanın farklı yerlerinde, farklı zamanlarda yaşanmış ve yaşanmaya devam eden bir olgudur. Günümüzde dünyadaki göçmenlerin nüfus oranı her geçen gün artmaktadır. Göç, bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da göçün bireylerde ve toplum üzerinde büyük oranda değişimlere yol açtığı görülmektedir. Göçün bireyler ve toplum üzerindeki etkilerinin dikkate alınması önemlidir. Göç edilen bölgedeki toplumun yaşam biçiminin farklılığı, dil engeli, yeni kültüre uyum sorunları, ekonomik problemler, yetersiz sosyal desteğin olması, toplumsal uyum sorunları bu etkilerin en önemli olanlarıdır.

Göç olgusunun sosyo-kültürel hayata önemli oranda etkisi olan din açıdan incelenmesinin sosyolojik yönünün de olduğu bir gerçektir. Günümüzde yaşananlar ve literatür taramasından ortaya çıkan sonuçlara göre; göç genellikle güvenlik odaklı ve sosyal bir sorun teşkil etmesi bakımından ele alınan bir olgu olarak ortaya konmaktadır. Göçün bu şekilde tanımlanması, devletlerin sınırlarına duvarlar örmesi ve diğer insani olguların göz ardı edilmesi açısından sorunludur. Göçün sorun odaklı tanımlanması, toplumsal uyumun da sorun odaklı görülmesini sağlar. Gerçekte uyum/bütünleşme gibi süreçlerin sorun odaklı yerine çözüm odaklı ele alınması, aynı zamanda insanlara bir arada yaşama olanağı sağlanması açısından bir referans teşkil etmesi yönüyle de ele alınmasını gerektirmektedir. Din birliğinin ve Kur'an kursu ortamının farklı kültürlere sahip tarafların ortak noktada buluşmasını sağlayarak, toplumsal bütünleşme ve uyum için olumlu bir katkı yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada Toplumsal Uyum ve Din; Erzincan Üzümlü' de Yaşayan Ahıskalılar Örneği ile ele alınmaktadır. Üzümlü'ye göç eden Ahıskalılar ile yerli halkın toplumsal bütünleşmesinde dinin etkisi değerlendirilmektedir. Elde edilen verilerden ulaşılan bulgulara göre; Ahıskalıların gündelik yaşamda görünürlüğünün fazla olması, yerlilerin en fazla rahatsız oldukları husus olarak göze çarpmaktadır. Yaşam tarzı farklılığı, devlet desteğiyle Ahıskalıların konutlara yerleştirilmeleri, İş-kur üzerinden her aileden bir kişinin işe başlatılması gibi, kolay sunulan olanaklara kavuşmaları, fırsat eşitsizliğine sebep olduğu nedeni ile yerlileri rahatsız etmektedir. Yerli halk Ahıskalılara göre uyum konusunda daha fazla direnç gösteren taraf olmaktadır. Mülakatlardan alınan verilerin

analizinde yerli halkta yaş ilerledikçe kabul düzeyi düşmekte, Ahıskalılarda ise tam tersi olarak yaşlıların gençlere göre kabule daha açık oldukları görülmektedir. Ahıskalıların uyum konusunda yerlilere nispetle daha istekli, sabırlı gayret gösterdikleri görülmektedir. Bu durum Ahıskalıların tarihleri boyunca farklı kimlikte olan milletlerle karşılaşmış olmalarına dayandırılmaktadır. Karşılıklı evlilik yapma konusunda yerlilerin Ahıskalılara göre daha katı bir tutum içerisinde oldukları, Ahıskalıların bu konuyu daha çabuk kabul ettikleri görülmektedir.

Mekansal ayrışmanın Ahıskalı ve yerli halkın toplumsal bütünleşmesinin gecikmesi ve uyum sağlanmasının önünde engel teşkil ettiği, iki tarafında bu durumdan rahatsız olduğu gözlemlenmektedir. Kurs eğitimcileri de Ahıskalıların ve yerlilerin aynı dine mensup olmasının, kurs ortamında bir arada din eğitimi almalarının uyuma önemli bir katkı yaptığı yönünde fikir birliği içindedirler. Zaman içinde iki tarafında kaynaşmaya başladığını, aralarında zor da olsa evliliklerin gerçekleştiğini, birlikte kurs içinde ve dışında zaman geçirmeye başladıklarını belirtmektedirler. Kur'an kursunda iki tarafın bir arada bulunup arkadaşlık ilişkileri içinde bulunmaları, bu kurs arkadaşlık ilişkilerini gündelik hayata taşıyarak sosyal sermayeye olumlu katkıda bulundukları görülmektedir. Ahıskalılar ve yerli halk farklı ortamlarda daha fazla bir arada bulunması halinde bu uyumun daha fazla artması beklenmektedir. Din eğitimi için yerliler ve Ahıskalıların bir arada bulunmaları, kurs ortamı ve dinin birleştirici özelliği gereği uyuma katkısının büyük olduğunu göstermektedir. Yerli halkın Ahıskalılar hakkındaki olumsuz düşüncelerinin; İslam dinin evrensel barış dilinin, komşuluk, kardeşlik üzerine bütünleştirici vurgu yapmasının, uyum sağlanmasında etkili olduğunu, bu algılarının olumlu yönde değiştiğini göstermektedir.

Ahıskalıların genelde Türk toplumuna özelde ise Üzümlü'ye olan aidiyetlerini din üzerinden kuruyor olmaları toplumsal uyumda dinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Aynı zamanda "Toplumsal Uyum ve Din Erzincan Ahıskalılar Örneği" araştırmamızın bulgularını özetlemekte ve desteklemektedir.

Toplumsal Uyum v Din; Erzincan Üzümlü' de Yaşayan Ahıskalılar Örneği araştırması göstermektedir ki; din birliği ve özellikle de din eğitimi alınan ortam iki farklı toplumun kültürel uyum sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Ahıskalılar aynı dine

mensup olmaları bakımından Üzümlü'deki yerleşik halk ile toplumsal uyum ve bütünleşme sürecine daha kolay uyum sağlamaktadırlar.

Bu bağlamda, Kuran kursu örneğinde olduğu gibi, toplumsal uyum için, farklı kurum, kuruluş, sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin, Ahıskalılara ve yerlilere yönelik birlikte yapılacak sosyo-kültürel etkinliklerle uyuma katkı sağlayacak ortamların oluşmasını sağlamaları gerekmektedir. Kur'an kursu, camii gibi; Ahıskalı ve yerli halkın aidiyet duyup, önem verdiği ibadethanelerde çok daha kapsamlı, bütünleştirici ve çeşitli faaliyetler organize edilmelidir. Organizasyonlara kursa gelmeyen yerli ve Ahıskalı halkın yanı sıra uyumun gelecek nesillere aktarılması bakımından gençlerde davet edilmeli, katılımlarını sağlayacak çeşitli eğitsel, kültürel ve sosyal faaliyetler düzenlenmelidir. Gelecek nesillerin dini kimlik ve din eğitimlerinin doğru bilgilerle, doğru kaynaktan oluşmasına zemin hazırlanılmalıdır. Bu bağlamda din birliği ve iki toplumunda karşılıklı gayretleri ile ortaya çıkan bu uyumun gelecek nesillere aktarılmasını sağlanmalıdır. Yerlilerin algılarında yanlış bilgilerle oluşmuş karşıt düşünceler, uyuma katkı yapacak bilgiler, bu vesile ile kurslara katılmayan taraflara da ulaşılarak değiştirilmeli toplumsal bütünleşmeye daha fazla katkı sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Yusuf., Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayınları, 2018.

Adıgüzel, Yusuf., Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler, Ed: Esen, A & Duman, M., İstanbul: WALD Yayınları, 2016.

Aktay, Yasin, 'Farklılık Politikaları ve Türkiye Dindarlığı', *İslamiyet Dergisi*, S.4, 2002.

Andersen, Hans Skifter (2004), *Urban Sores: On the Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods,* Danish Building and Social Research.

Aron, Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev: Korkmaz Alemdar, İstanbul: Bilgi Yay., 1986.

Arslantürk, Zeki, M. Tayfun Amman, Sosyoloji, İstanbul: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 26, Temmuz–Aralık 2011 153 153 Çamlıca Yay., 2001.

Aslantürk, Zeki, *Kutsalın Dönüşü Yeni Toplum Arayışları,* Ayışığı Kitapları, İstanbul 1998.

Aydın, Mustafa, Kurumlar Sosyolojisi, Ankara: Vadi Yayınları, 1997.

Aydıngün, A., Aydıngün, İ. (2015). Ahıska Türkleri: Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Aileler, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Aytaç, Serpil. (2004). *İnsanı Anlama Çabası*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Azmaz, Sibel. (1995). *Orta Asya Cumhuriyetleri'nden Gelen Uludağ Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler*. Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Bal, Hüseyin., Kent Sosyolojisi. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008.

Balkır, Canan., Kaıser Bianca., *Türkiye'de Avrupa Birliği Vatandaşları*. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (Ed.), Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yy'dan 21. Yy'a Türkiye'ye Göçler içinde (s. 223-241). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Başaran, İbrahim. Ethem. (1991). *Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Berger, L. Peter, "*Dini Kurumlar*", Çev: Adil Çiftçi, İzmir: D.E.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı,IX, 1995.

Berger, L. Peter, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev: Ali Coşkun, İstanbul: İnsan Yay., 1993.

Berry, J. W & Oth. (2006). Immigrant youth: Acculturation, ıdentity and adaptation. Applied Psychology: An International Review, 55(3), 303-332

Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayıncılık, 1998.

Bolay, Süleyman Hayri ve Kazım Sarıkavak, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2001.

Canpolat, H., Arıner, H. O. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile "Türkiyenin Göç Politikalarının Gelişimi" ORSAM Rapor No:123, Ankara.

Castles, S., Korac, M. Vasta, E. & Vertovec, S. (2002). Integration: Mapping the Field. Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies Centre, Oxford: University of Oxford.

Cılga, İbrahim., *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları.* Ankara, 1989.

Çakırer- Özservet, Yasemin. *Modern Göçebeler Olarak Göçmenler, Mekân ve Şehre Uyum. Sosyoloji Divanı: Göç*. 3 (6), 41-54., 2015.

Çekin, Abdulkadir, Din ve Eğitiminin Toplumsal Yönlerin Üzerine Değerlendirmeler. Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Journal of the Human and Social Science Researches,* Cilt.2, Sayı: 2 – Volume. 2, Issue: 2, 2013.

Çetin, Turhan. ve Ercan, Leyla. (2008). Yurt Dışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi / An Analysis of the Problems Faced by Turkish Students after Return Migration. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. Journal Of Turkish World Studies* . Cilt/Volume: VIII, Sayı/Issue: 2, S.65- 80

Doğan, Mehmet. Said., Özyurt, Selahattin., Öztoprak, lipG., *Sosyoloji Çarşısı*. İstanbul: Eyazı, 2009.

Doğan, Süleyman. *"Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Problemleri"*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1988.

Dönmezer, Sulhi., *Sosyoloji*. (10.bs.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1990.

Elliott, Richard. (1996). Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts. Marketing Intelligence & Planning. s, 14.

Entzinger, Han., & Biezeveld, Renske. L., Benchmarking in immigrant integration, 2003.

Erol, Erkan, Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat Uyum Karşılaşma Benzeşme Gaziantep Örneği 2, Din Bilimleri Dergisi, s, 1,35, Gaziantep 2016, Erişim Tarihi: (05.12. 2019.)

Fidan, Kaya., *Kosova'daki Türklerin Uyum Meseleleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

Firman, Tommy. (2004) "New Town Development In Jakarta MetropolitanRegion: A Perspective Of Spatial Segregation",Habitat İnternational, Sayı 3, s.349-368.

Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi,* Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Yayınları, 1964.

Gülnar Birol. ve Balcı Şükrğ., Televizyon İzleme Motivasyonları ve Kültürleşme: Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*. 28, Güz, 2010.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yay., 1998.

Heyneman, Stephen. P., From the party/state to multi-ethnic democracy: education and ıts ınfluence on social cohesion in Europe and central Asia region. Educational Evaluation and Policy Analysis, 22 (2), 173-191., 2000.

http://www.uzumlu.gov.tr/uzumlutarih1, Erişim Tarihi: (4.11.2019)

Işık, Osman. ve Pınarcıoğlu, M.Melih. (2009) "İstanbul'da kentsel ayrışma: 1990'dan 2000'e neler oldu?" Ed: S. Kayasü, O. Işık, N. Uzun, E. Kamacı (editörler) Gecekondu, Dönüşüm, Kent, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, s.379-407.

İbn Haldun, Mukaddime, Çev: Süleyman Uludağ, c:1,Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s, 340

İpek, Melek., "Farklılaşarak Bütünleşen Yeni Kentsel Mekânlar: Uydu Kentler", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Güz, SDY, Ankara, 2002.

Kantzara, Van., The Relation of education to social sohesion. Social Cohesion and Development, 6 (1), 37-50., 2011.

Karaoğlu, Fatma. (2007). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyma Davranışı: TÖMER Örneği.* Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Karasar, Niyazi., *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

Kariman, Sait., *Türkiye'ye Göç Eden Mültecilerin Sosyal Hayata Uyum Sürecinin İncelenmesi: Isparta Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2015.

Kaştan, Yüksel., *Türkiye'de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler* Problems On Mıgratıon Process Of Chıldren Lıved In Turkey , Uluslararası Sosyal Ve Eğitim Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 4 Aralık 2015, Issn: 2148- 8673,S.216-229, 2015.

Kaya, Ayhan., Erdoğan M.Murat. (Ed.), Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yy'dan 21. Yy'a Türkiye'ye Göçler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Kirman, Mehmet Ali, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.

Kolukırık, S., Sürgün, toplumsal hafıza ve kültürel göç: ABD'deki Ahıska Türkleri üzerine bir araştırma. Türk dünyası sosyal bilimler dergisi, 59, 167-190, 2011.

Korkmaz, Arif, "Göç ve Din", içinde: Din Sosyolojisi, editör: Mehmet Bayyiğit, Palet Yayınları, Konya 2013, s. 337-390.

Köknel, Özcan, *İnsanı Anlamak.* İstanbul. Altın Kitaplar Yayınevi, 1986.

Köktaş, Münir, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara- 1995

Kur'an'ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Meali, Haşr Suresi.9. Ayet, Basım, İstanbul, 2017,

Kuş, Elif., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?* Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.

Mardin, Şerif, Din ve İdeoloji, 7, Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995

Mardin, Şerif, Din ve ideoloji, İstanbul: İletişim Yay., 1983.

Marshall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009.

Murdie, Robert. A., S. Ghosh. (2010), "Does Spatial Concentration Always Mean a Lack of Integration? Exploring Ethnic Concentration and Integration in Toronto*", Journal of Ethnic and Migration Studies,* Sayı:36 (2), s.293- 311

Nirun, Nihat, Öner, Alev, Baykurt, Nurten, Sosyoloji, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1986, s. 102.

Okumuş, Ejder, Toplumsal Değişme Ve Din İnsan Yayınları, İstanbul,2006,S:109

Orhan, F. ve Coşkun, O., Zorunlu göçlere yeni bir örnek: Ahıska Türkleri'nin Erzincan'a göçleri. Türk Coğrafya Dergisi, 67, 41-50., 2016.

Örnek, Selçuk, Göç ve Din, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, s, 35, 40.

Özer, Y. Yeşim, Göçmenlere Yönelik Yabancı Düşmanlığı Türkiye İçin Tehlike Olabilir mi? Suriyeli Göçmenler Üzerinden Bir Değerlendirme. Sosyoloji Divanı: Göç. 3 (6), 2015.

Piriyev A, Priyeva S, Ata Yurdum – Ahıska, Bakı: Mütercim, 2001, s.36.

Potter, Jean., & Wetherell, M. (1987). Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour, London: Sage, s, 174-355.

Schiefer, Dean ve van der Noll, J., The Essentials of social cohesion: a literature review. Social Indicator Research, 132, 579-603., 2017.

Selçuk, Mualla, "Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: MEB Yayınları, 2000.

Sezen, Yümni, Sosyoloji Açısından Din, İstanbul: İFAV Yayınları, 1993.

Sezen, Yümni, Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, İstanbul: İFAV Yay., 1990.

Sözen, Edibe, (1999). Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite. İstanbul:Paradigma Yayınları, s, 77-99.

Sykora, Lunc. (2009) "New Socio-Spatial Formations: Places Of Residential Segregation and Separation In Czechia". Tijdschriftvoor Economische en Sociale Geografie, Charles University in Prague, Sayı 4, s.417-435.

Şahin Cengiz., Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21, 2001.

Şahin, Birsen, *Almanya'daki Türkler: Misafir İşçilikten Ulusötesi (Transnasyonel) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci.* Ankara: Phoenix Yay., 2010.

Tatar, Burhanettin, '*Modernliğin Alaca Karanlığında Dini Hayat',* Diyanet Aylık Dergi, S.195, 2007.

TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1994, cilt: 9, ss. 312,322. Madde yazarı: Mustafa Sinanoğlu

TDV İslam İlmihal, Ankara 2010, cilt: 1, ss. 419.

Tezcan, Mehmet., *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:129., 1984.

Tomanbay, İlhan, *Sosyal Çalışma Sözlüğü*- Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla. Ankara: Selvi Yayınevi, 1999.

Tonkiss, Kane. (2006). Analysis text and speech: content and discourse analysis. C. Seale, (2nd ed.). In. Researching Society and Culture, s, 367, .Lodan:Sage

Tunç, İlknur.(2013), Uluslararası Göç Ve Göçmenlerin Sosyokültürel Uyum Sorunlari,www.Academia.Edu/5875594/Uluslararası Göç Ve Uyum Sorunları, Erişim Tarihi (2.11.2019)

Turhan, Mümtaz, Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2002, s. 86.

Ülgener, Sabri, Zihniyet ve Din, İstanbul: Derin Yayınları, 2006.

Ünal, S., "Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Temmuz 2012, Cilt:21, Sayı:3, 2012.

Üren, M., Kimlik çıkar ve jeopolitik ekseninde Ahıska Türkleri sorunu. İstanbul: Nobel bilimsel eserler, 2016.

Wach, Joachim, Din Sosyolojisi, (Çev. Ünver Günay), MÜİFVY, İstanbul 1995, s. 37, 54, 61.

Weber, Max, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, çev: Zeynep Aruoba, İstanbul: Hil Yayınları, 1985.

Yıldırım, Ali. ve Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

Yılman, Mustafa, *Çağdaş Eğitim Sosyolojisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1990.

Zeyrek, Yunus., Ahıska bölgesi ve Ahıska Türkleri. İstanbul, pozitif matbaacılık, 2001.

Zuckerman, Phil, *Din Sosyolojisine Giriş*, çev.: İhsan Çapçıoğlu-Halil Aydınalp, Birleşik Kitabevi, Ankara 2006.

EKLER

EK1: Mülakat Soruları

Ahıskalı Öğrenci Mülakat Soruları

Üzümlü'ye göç sürecinizden kısaca bahseder misiniz?

Üzümlü'ye göç ettikten sonra karşılaştığınız temel sıkıntılar nelerdi?

Sizin pencerenizden yerel halkın Ahıskalı göçüne bakışı, tutum ve tavrı nasıldı?

Halihazırda oturduğunuz mahallede yerli halktan komşunuzla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız? Örneğin bir yere gidecek olsanız evinizin anahtarını yerli komşunuza bırakır mısınız? Acil bir durum olsa evden çıkacak olsanız çocuğunuzu yerli komşunuza emanet eder misiniz? Borç para alışverişinde bulunur musunuz?

Düğün, bayram, cenaze gibi özel zamanlarda yerli komşularınızla dayanışma içinde olur musunuz? Birbirinize yardım eder misinz? Neler yaparsınız?

Ahıskalıların Üzümlü'ye yerleştirilirken yerli halkın evleri ile Ahıskalıların evlerinin açık bir şekilde ayrılması (mekânsal ayrışma) konusunda ne düşüyorsunuz? Bu durum yerel halkla olan ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

Kendinizi buraya/Üzümlü'ye ait hissediyor musunuz? Yani nerelisiniz diye soranlara ne diyorsunuz?

Üzümlü'nün kültürüne (gelenek, görenek, örf, kıyafet, yemekler vb.) uyum sağladığınızı düşünüyor musunuz?

Yerli halkla kız alıp, kız verir misiniz? Neden?

Kur'an Kursuna başladıktan sonra din algınızda (dine bakışınızda) bir değişim oldu mu? Kursa başladıktan sonra gündelik yaşamınızda bir değişim yaşadınız mı?

Kur’an Kursunda eğitim almaya başladıktan sonra yerel halkla ilişkilerinizde bir değişim oldu mu? Bir değişim oldu ise bu değişimin yönü nedir? Somut örnekler üzerinden izah edebilir misiniz?

Kursa gelen yerli komşu ve arkadaşlarınızla kursa gelmeyen yerli komşu ve arkadaşlarınızla ilişkileriniz ve samimiyet dereceniz nasıl tarif edersiniz? Neden?

Sizce aldığınız din eğitiminin toplumsal uyuma katkısı var mı? Varsa nedir?

Aldığınız din eğitimini tarafların birbirleri ile olan iletişim ve etkileşimine bir katkı sağladı mı? Bu eğitim yerel halkla karşılıklı güven ilişkiniz ve yakınlık hissiniz arttı mı?

Yerli Öğrenci Mülakat Soruları

Ahıskalıları nasıl tanımlarsınız? Ahıskalı deyince zihninizde ne canlanıyor?

Ahıskalıların Üzümlü’ye yerleştirilmelerinin nasıl karşıladınız? Ahıskalı göçünün hemen ardından yaşanan temel sorunlar nelerdi?

Ahıskalıların Üzümlü halkı için TOKİ tarafından yapılan konutlara yerleştirilmesi ve bu evlerin yerli halkın evleri ile açık bir şekilde ayrılması (mekânsal ayrışma) konusunda ne düşüyorsunuz? Bu durum Ahıskalılarla olan ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

Ahıskalıların yerli haklın işlerini ellerinden aldığını, Ahıskalılar yüzünden işe giremediklerini evlerinin bedava olduğu gibi eleştirilerle ilgili düşünceniz nedir? Bu durum onlara karşı sizin kabulünüzü etkiledi mi?

Oturduğunuz mahalledeki Ahıskalı komşularınızla ilişkileriniz nasıldır? Örneğin bir yere gidecek olsanız evinizin anahtarını Ahıskalı komşunuza bırakır mısınız? Acil bir durum olsa evden çıkacak olsanız çocuğunuzu Ahıskalı komşunuza emanet eder misiniz? Borç para alışverişinde bulunur musunuz?

Düğün, bayram, cenaze gibi özel zamanlarda yerli komşularınızla dayanışma içinde olur musunuz? Birbirinize yardım eder misiniz? Neler yaparsınız?

Ahıskalıların Üzümlü kültürüne uyumu konusunda ne söylersiniz? Ahıskalıların Üzümlüye uyum sağlamada gösterdikleri çabalar kanaatlerinizi olumlu yönde etkiyor mu?

Ahıskalılara kız alıp, kız verir misiniz? Neden?

Bu kursta aldığınız din eğitimi, zihninizdeki Ahıskalı algısında değişikliğe sebep oldu mu? Nasıl?

Başlangıçta yaşanan sorunları göz önünde bulundurduğunuzda bugün Ahıskalılar ile yerli halk arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz? Her iki taraf için de ilişkilerde ne gibi değişimler yaşandı? Şayet bir değişim varsa burada dinin ve din eğitiminin bir rolü olduğunu düşüyor musunuz?

Kur'an Kursunda eğitim almaya başladıktan sonra Ahıskalılarla ilişkilerinizde bir değişim oldu mu? Bir değişim oldu ise bu değişimin yönü nedir? Somut örnekler üzerinden izah edebilir misiniz?

Kursa gelen Ahıskalı komşu ve arkadaşlarınızla kursa gelmeyen Ahıskalı komşu ve arkadaşlarınızla ilişkileriniz ve samimiyet derecenizi nasıl tarif edersiniz? Neden?

Sizce aldığınız din eğitiminin toplumsal uyuma katkısı var mı? Varsa nedir?

Aldığınız din eğitimini tarafların birbirleri ile olan iletişim ve etkileşimine bir katkı sağladı mı? Bu eğitim ve beraberinde gelen etkileşim Ahıskalılarla karşılıklı güven ilişkiniz ve yakınlık hissiniz artırdı mı?

Kurs Eğitimcileri Mülakat Soruları

Gündelik hayatta yerlilerin ve Ahıskalıların karşılaşması, komşuluk ilişkileri, karşılıklı evlilikler yapılmasını ve kabullerinde sıkıntı yaşanıyor mu? Yaşanıyorsa sizce nerelerde?

Ahıskalıların Dini algılarını din eğitimine yaklaşımları nasıl? Kursta bir arada olduklarında herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?

Sizce Kur’an Kursunda verilen eğitimin yerli halk ile Ahıskalıların ilişki ve etkileşimlerine bir katkısı oldu mu? Özellikle aidiyet, sahiplenme, güven esaslı ilişkiler kurma konusunda bir değişim oldu mu? Bir değişim oldu ise bu değişimin yönü nedir? Somut örnekler üzerinden izah edebilir misiniz?

EK: 2 KATILIMCI LİSTESİ

Ahıskalı Öğrenciler:

A. B. 28 Yaşında Ev Hanımı

B.K. 64 Yaşında Ev Hanımı

K.G. 37 Yaşında Ev Hanımı

K. U. 23 Yaşında Ev Hanımı

M. R. 55 Yaşında Ev Hanımı

M. T. 43 Yaşında Ev Hanımı

R. Ş. 36 Yaşında Ev Hanımı

S. A. 33 Yaşında Temizlik Elemanı

S. Ş. 50 Yaşında Ev Hanımı

Z. S. 31 Yaşında Ev Hanımı

Yerli Öğrenciler:

E. S. 33 Yaşında Ev Hanımı

F. M. 47 Yaşında Ev Hanımı

N. K. 45 Yaşında Ev hanımı

R. G. 24 Yaşında Ev Hanımı

Ş. D. 54 Yaşında Ev Hanımı

Kur’an kursu eğitimcisi

A. T. 32 Yaşında kurs hocası

H. G. 44 Yaşında kurs hocası

EK 3: Fotoğraflar Listesi

EK 4: FOTOĞRAFLAR

Руку		
Сажда		

3. Ракат	4. Ракат	Сон отуруш
Басмала	Басмала	Аттахиййату
Фатиха	Фатиха	Аллаҳумма салли
Руку	Руку	Аллаҳумма барик
Сажда	Сажда	Раббана
		Салам

Авла, икинди ва яси намазларинин фарзлари ҳап бир жур қил..ниер.

